

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГОРЛІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

«Рекомендована до захисту»

Протокол № 5 від 24 листопада 2020р.

Завідувач кафедри

доц. Андрущенко В.О.

(підпис)

**ФУНКЦІОНАЛЬНО-ЛІНГВІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ
В НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ДИСКУРСІ
(на матеріалі англійської та української мов)
МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА**

зі спеціальності 035 Філологія

Освітня програма – Переклад і міжкультурна комунікація
(англійська, німецька або французька мови)

Виконавець:

здобувачка 641 групи

факультету соціальної та

мовної комунікації

Рябокони Яна Валеріївна

Науковий керівник:

к. філол. н., доцент

Ясинецька Олена Анатоліївна

Бахмут – 2020

АНОТАЦІЯ

У науковій праці визначено й проаналізовано функціонально-лінгвістичні проблеми та запропоновано способи їх вирішення для забезпечення якісного перекладу текстів науково-технічного дискурсу на матеріалі англійської та української мов.

Виявлено характерні проблемні складові текстів наукового стилю, виділено прийоми й засоби подолання лінгвостилістичних труднощів перекладу, сформульовано алгоритм дій при виконанні письмового перекладу для забезпечення якісного оформлення науково-технічної та супровідної документації. Положення і результати систематизованого матеріалу дослідження окреслюють рекомендації щодо роботи перекладача на виробничому підприємстві.

Ключові слова: науково-технічний переклад, функціонально-лінгвістичні аспекти, комунікативно-прагматичні особливості, еквівалентність, перекладацька трансформація, адекватність.

ABSTRACT

The thesis as a research paper specifies functional and linguistic problems and offers their solutions to ensure quality in translating scientific and technical texts from and into English and Ukrainian.

The study reveals and analyzes the typical problematic components of scientific style texts; particular methods and means are suggested for a translator to overcome linguistic and stylistic difficulties. An algorithm of actions when performing written translation is formulated and proposed to ensure competent arrangement of scientific-technical and accompanying documentation in the target language. The provisions and results of the systematized research material outline recommendations for the work of a translator at a manufacturing enterprise.

Keywords: scientific and technical translation, functional linguistic aspects, communicative and pragmatic characteristics, equivalence, translation transformation, adequacy.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ В НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ДИСКУРСІ	7
1.1. Роль та місце перекладу в науковому стилі	7
1.2. Причини виникнення лінгвістичних проблем перекладу науково-технічних текстів на матеріалі англійської та української мов	11
1.3. Методологічні підходи до виявлення і вирішення лінгвістичних проблем науково-технічного перекладу	21
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ВИРІШЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО- ЛІНГВІСТИЧНИХ ПРОБЛЕМ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ	31
2.1. Загальні засади аналізу функціонально-лінгвістичних аспектів науково-технічного перекладу	31
2.2. Комунікативно-прагматичні особливості науково-технічного перекладу	38
2.3. Виявлення і вирішення мовленнєвих проблем перекладу в науково-технічному дискурсі на матеріалі англійської та української мов	47
Висновки до розділу 2	58
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ФУНКЦІОНАЛЬНО-ЛІНГВІСТИЧНОЇ МОДЕЛІ ПЕРЕКЛАДУ В НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ДИСКУРСІ	61
3.1. Побудова алгоритму дій при виконанні письмового перекладу науково- технічного стилю	61
3.2. Особливості моделювання перекладу в науково-технічному дискурсі	66
3.3. Критерії оцінки якості перекладу науково-технічного тексту	79
Висновки до розділу 3	83
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89
ДОДАТКИ	99

ВСТУП

Переклад науково-технічної літератури є важливим у міжнародній практиці, а тому позиціонується як один із основних нормативних предметів, які викладаються студентам. Цей вид перекладу становить також особливий дослідницький інтерес з огляду на його складність, пов'язану зі специфічними термінами, стандартами й оформленням науково-технічних текстів. Складність полягає в тому, що в епоху активного розвитку науки і техніки щодня з'являються нові поняття, явища, галузі та напрями, у яких залучення галузевого перекладу потребує встановлення, врахування й дотримання норм.

Актуальність наукової праці зумовлено тим, що досліджувана нами галузь є комерційно важливою та концептуально ваговою для міжнародного співробітництва й національного розвитку, а тому потребує уточнення її складових проблем і рішень. Технічний прогрес приводить до створення нових технологій та активного міжнародному обміну науковою інформацією, а всі ці фактори спричинюють труднощі й потребують розширення й поглиблення знань перекладача, уваги до різних нюансів та засвоєння певного алгоритму перекладу.

Об'єкт дослідження становить науково-технічний дискурс англійської та української мов.

Предмет уваги складають функціонально-лінгвістичні проблеми перекладу в науково-технічному дискурсі на матеріалі англійської та української мов.

Мета роботи – виявити й проаналізувати функціонально-лінгвістичні проблеми та визначити способи їх вирішення для забезпечення якісного перекладу текстів науково-технічного дискурсу.

Відповідними завданнями є:

- висвітлити характерні риси текстів науково-технічного дискурсу;
- обґрунтувати специфіку науково-технічного дискурсу та перекладу;
- виявити причини виникнення лінгвістичних проблем при перекладі науково-технічних текстів;
- розглянути основні тенденції, форми й методи перекладу науково-

технічних текстів;

- проаналізувати мовленнєві особливості науково-технічних текстів;
- схарактеризувати комунікативно-прагматичні особливості текстів науково-технічного змісту;
- сформулювати прийоми подолання проблем, що виникають у процесі перекладу;
- побудувати алгоритм дій при виконанні письмового перекладу науково-технічного стилю.

Функціонально-лінгвістичні проблеми перекладу в науково-технічному дискурсі знайшли своє відображення в працях багатьох науковців, серед яких В. Н. Комісаров [38, 39, 40, 41, 42], Л. М. Черноватий, В. І. Карабан [86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93], О. А. Кальниченко [28, 93], І. В. Онушканич [56], О. Л. Пумпянський [61,62], К. Райс [63], Кияк Т. Р. [16, 33, 34]. Їхні підходи становлять методологічну базу наукової роботи.

Для вирішення зазначених завдань використовувалися такі **методи** лінгвістичного дослідження, як: порівняльний (для зіставлення мовних одиниць оригіналу й перекладу); суцільної вибірки; аналізу й синтезу теоретичного матеріалу; описовий (на основі прийомів спостереження, інтерпретації, зіставлення, узагальнення й класифікації); кількісних підрахунків.

Матеріалом дослідження слугувала науково-технічна й науково-популярна література, а саме: технічні описи й документи, тексти стандартів, супровідна галузева кореспонденція, матеріали преси (повідомлення, коментарі).

Наукова новизна роботи полягає в систематизації основних проблем і труднощів при перекладі науково-технічних текстів та висвітленні практичних рекомендацій щодо оформлення перекладу в роботі на підприємстві.

Теоретичне значення дослідження полягає в можливості застосування його підходів і формулювань у наукових працях із функціонально-лінгвістичних проблем перекладу в науково-технічному дискурсі; положення, висновки й конкретний лінгвістичний матеріал можуть бути використані при розробці курсів з теорії та практики перекладу та мовознавства для студентів мовних факультетів,

а також для методичних рекомендацій та навчальних посібників з підготовки фахівців з галузевого перекладу.

Практичне значення проведеного дослідження визначається можливістю застосування його положень і результатів у навчальному курсі науково-технічного перекладу, при написанні кваліфікаційних студентських робіт, а також при оформленні документів технічного й організаційно-комерційного виробничого характеру.

Апробація результатів проводилася на чотирьох конференціях в Україні, таких як: IV Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем» (м. Бахмут, ГІМ ДВНЗ ДДПУ, листопад 2019 року), XVIII Міжрегіональна науково-практична конференція молодих учених і аспірантів «Дослідження молодих науковців у галузі гуманітарних наук» (м. Бахмут, ГІМ ДВНЗ ДДПУ, травень 2020 року), III Міжнародна науково-практична конференція «Людина в мовному просторі: історична спадщина, проблеми, перспективи розвитку» (м. Бердянськ, БДПУ, травень 2020 року) та V Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем» (м. Бахмут, ГІМ ДВНЗ ДДПУ, листопад 2020 року).

За матеріалами магістерської роботи здійснено чотири одноосібні **публікації** такої тематики: «Лінгвостилістичні особливості перекладу металургійної термінології з англійської мови українською», «Лінгвістичні проблеми перекладу науково-технічних текстів на матеріалі англійської та української мов», «Комунікативно-прагматичні особливості науково-технічного перекладу» та «Особливості моделювання перекладу в науково-технічному дискурсі».

Структура роботи містить вступ, три розділи із висновками до кожного, загальні висновки, список використаних джерел (110 позицій) та три додатки із прикладами перекладу та оформлення технічних вимог до виготовлення продукції та діаграмою, що ілюструє частотність використання перекладацьких прийомів у перекладі науково-технічних текстів. Загальний обсяг роботи складає 107 сторінок, із яких 82 сторінки – основна частина.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ В НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ДИСКУРСІ

1.1. Роль та місце перекладу в науковому стилі

Стиль є своєрідним способом вираження розповіді, опису, роздуму в письмовій або усній формі. Стильові різновиди будь-якої мови наділені певними характерними нормами. Кожен стиль може бути визначений за особливостями, які найбільше його характеризують. Наприклад, використання спеціальної термінології легко виявляється в наукових текстах та є їхньою лексичною характеристикою. Саме характерні особливості визначають побудову текстів за законами стильової організації мови.

Науковий – це функціональний стиль літературної мови, що використовується в таких сферах, як освіта, наука та науково-технічний прогрес. Зазвичай науковий стиль насичений використанням значної кількості наукової термінології, яка повинна бути не багатозначною, а навпаки мати лише одне визначення в межах однієї науки; залученням стійких термінологічних словосполук; звертанням до цитат і посилань на використані джерела. Тексти такого стилю мають свою структурно-композиційну організацію, тобто чіткий поділ на розділи, параграфи, пункти, підпункти, абзаци та нерідко мають проілюстровані додатки у вигляді таблиць, схем, графіків, діаграм, формул [77, с. 157]. Мета наукового стилю – викласти результати дослідження, обґрунтувати гіпотези або довести теорії, класифікувати й систематизувати знання.

Текст у науковому стилі повинен бути науково точним, лаконічним, корисним, чітким, логічним, узагальненим, проілюстрованим, орієнтованим на конкретну аудиторію, цікавим, послідовним, повним, правильним в оформленні щодо пунктуації й граматики та аргументованим [3, с. 258]. Як правило, науковий стиль не містить експресивно-емоційно забарвленої лексики.

Науковий стиль мовлення використовується в наукових працях для викладення результатів наукової та дослідницької діяльності. Його застосовують для повідомлення, пояснення, тлумачення досягнутих наукових результатів, відкриттів. Він властивий таким жанрам, як: монографія, наукова стаття, дисертація, анотація, рецензія, підручник, лекція [25, с. 99]. Основне призначення – викладати наслідки досліджень про людину, суспільство, явища природи; обґрунтовувати гіпотези, доводити істинність теорій, класифікувати й систематизувати знання, роз'яснювати явища, активізуючи інтелект читача для їх усвідомлення [15, с. 240]. Наука важлива для людей тим, що, по-перше, уможлиблює розробку нових технологій і цим підвищує якість життя, а по-друге, дозволяє людям пізнавати світ і ставати розумнішими, більш освіченими.

За вагомим науковим відкриттям майже завжди слідує перетворення звичної реальності, тому наукові комунікації – системний діалог першовідкривачів нового знання з людьми, чие життя це знання може якось зачепити, змінити і які самі можуть стати причетними до змін, – важливі і науковцям, і суспільству. Інтерес до досягнень науки треба підтримувати для того, щоб закладати перспективи розвитку країни конкретними науковими розробками. Ідеї вчених дають поштовх до появи нових речей, продуктів, послуг. Про ці нові можливості суспільство дізнається в оповідях про дослідження й розробки. Масовість популяризації важлива в умовах глобальних та постійних криз і катастроф.

Наукові знання – це класичне суспільне благо та ключ до інновацій. А оскільки зараз наука і техніка розвиваються бурхливими темпами та інформація щодо нових здобутків та звершень, теорій та розробок у цих галузях також значно поширюється, цінність та роль науково-технічного перекладу зростає. Переклад текстів наукового стилю сприяє популяризації та підвищенню значущості науково-технічної літератури як такого способу обміну й поширення інформації у світі [52, с. 37].

Міжмовна популяризація науки – це переклад здобутих у ході наукового пошуку знань на мову, доступну неспеціалістам. У такій формі громадська

пізнавальна місія науки досягає реалізації. І тому наука зобов'язана сприяти такому перекладу з метою обміну науковою інформацією. Популяризація науки – це процес розповсюдження наукових знань у сучасній і доступній формі для широкого кола людей, що мають певний рівень підготовленості для отримання інформації. Прихід молоді в науку та високотехнологічні галузі виробництва, увага неспеціалізованої частини суспільства до наукових проблем залежать від ступеня зрозумілості наукової думки. Науковці як носії наукових знань зацікавлені в їх збереженні, розвитку й примноженні, що сприяє залученню до неї молоді. Популяризація науки збільшує кількість людей, зацікавлених наукою, завдяки стимуляції інтересу до неї [18, с. 206]. Відповідно, переклад спеціалізованих знань на мову малопідготовленого читача або читача – одне з найважливіших завдань, які стоять перед популяризаторами науки.

Не тільки робити відкриття й одержувати нові наукові результати, але й розповідати про них доступною мовою для людей, не пов'язаних з наукою, можна вважати одним із обов'язків науковців. По-перше, це певна відповідальність вченого – пояснювати, чим він займається, і яка від цього користь. По-друге, наука повинна постійно відтворюватися. Для існування науки важливо, щоб в неї приходили нові люди, а щоб вони прийшли в науку, необхідно їх зацікавити.

Також одним із головних етапів розвитку науки є її популяризація не лише на території рідної країни, але й далеко за її межами. Будь-яке наукове дослідження потребує часу, зусиль і коштів. Якщо результати роботи не публікувати, то їх буквально не існує. Таким чином, усе перераховане вище, можна вважати втраченим і зробленим даремно. Якщо отримані дані недоступні іншим науковцям, то вони навряд чи будуть мати яку-небудь цінність. Результати досліджень повинні бути придатні широкому загалу, а переклад публікацій статей на англійську мову в сучасному світі – це єдиний спосіб довести дані й міркування до відома не лише широкого наукового співтовариства, але й цілого світу, і навпаки, здобутки цілого світу – до кожного зацікавленого науковця будь-якої країни.

Наука – це розвиток інновацій, людей і технологій, які не стоять на місці, а постійно вдосконалюються, які в свою чергу є майбутнім, що залежить від нас самих. А науковець, дослідник, публікуючи переклади своїх досягнень, має можливість отримати підвищення свого наукового статусу в науковому співтоваристві, спочатку в рамках рідної країни, а потім, у разі успіху, – за кордоном [8, с. 169]. Наслідками є кар’єрне зростання; підвищення наукової кваліфікації науковця; поліпшення «видимості» й «доступності» наукових розробок шляхом потрапляння публікацій у міжнародні індекси цитування; розширення поля наукової діяльності завдяки знайомству із закордонними колегами, які зацікавилися опублікованими роботами; встановлення неформальної взаємодії, результатом якої є міжнародні проєкти, гранти, спільні публікації тощо; підвищення ефективності наукової діяльності, а як результат – матеріальне заохочення й підвищення рейтингу та кваліфікації; розширення присутності країни в міжнародному науковому співтоваристві, зміцнення позицій країни. Наявність великого арсеналу якісних наукових публікацій стане великим внеском у наукові досягнення науковця, дозволить підвищити його статус як дослідника і зробить його більш конкурентоспроможним.

Варто зазначити, що, перебуваючи на етапі прискореного науково-технічного прогресу, переклад наукових текстів як вид перекладацької діяльності займає роль провідника у світ науки без меж, тим самим посідаючи важливе місце в процесі розвитку всесвітньої наукової діяльності. Як результат, переклад наукових текстів стає все більш затребуваним і постає як невід’ємна частина наукового прогресу [70].

Термін «переклад» можна розглядати в різних аспектах. Це може бути і сам процес перекладу, і результат, і дисципліна. Поява такої дисципліни зумовлена науково-технічним прогресом людства, інтеграцією різних народів з метою обміну досвідом і, у першу чергу, досягненнями в науці і техніці [18, с. 106].

Проблема створення нової дисципліни, яка б задовольняла вимогам суспільства в сучасному житті, розглядалась протягом останнього століття багатьма вченими. Так, перекладознавець і фахівець із науково-технічного

перекладу О. Л. Пумпянський писав: «труднощі перекладу можна подолати, якщо виявити та проаналізувати ті фактори, які зумовлюють типові помилки або неточності перекладу» [61, с. 4], а Р. В. Юмпельт [105] визначав переклад науково-технічної літератури як окрему дисципліну і надав деякі пояснення щодо її основних положень і питань – щодо місця цієї дисципліни в загальній теорії перекладу.

Особливість перекладу науково-технічної літератури полягає, передусім, у тому, що її слід розглядати як на основі лінгвістики, так і на основі науково-технічних знань [32, с. 56]. Тобто мовознавчі дослідження дозволяють перекладачеві користуватися методами перекладу, які полегшують його завдання, а знання науково-технічної сфери потрібні для здійснення адекватного перекладу. Таким чином, ці два фактори перетинаються, а тому висновок, що для перекладу літератури цього стилю достатньо лише елементарного знання іноземної мови, є помилковим [35, с. 79]. Перекладач повинен поєднувати в роботі як лінгвістичний, так і науковий досвід. Так, А. В. Федоров [81, с. 95] зазначив, що не тільки для практики перекладу, але, тим більше, і для його теорії необхідні глибока лінгвістична основа й знання закономірностей, що існують між певними мовами.

Отже, до перекладу науково-технічної літератури потрібно ставитися як до спеціальної дисципліни, яка підпорядковується загальній теорії перекладу, визначається частковою теорією перекладу та має особливості, що потребують всебічного огляду й аналізу, які можна здійснити лише за наявності певного лінгвістичного та науково-технічного досвіду.

1.2. Причини виникнення лінгвістичних проблем перекладу науково-технічних текстів на матеріалі англійської та української мов

Труднощі науково-технічного перекладу постають у самій його суті й полягають у необхідності перекладу вузькогалузевої термінології. Окрім засвоєння власне термінології певної сфери діяльності перекладач повинен

розуміти контекст, в якому вона використовується, оскільки зазвичай саме від контексту буде залежати відповідник того чи іншого терміна.

Необхідно також звернути увагу на манеру викладу, характерну для цієї сфери. Науковий спосіб викладу інформації використовується для того, щоб професіонали відразу бачили те, що їм потрібно (інформацію або керівництво до дії). Будь-яке відхилення від формулювань, прийнятих фахівцями певної галузі, негайно привертає увагу, викликаючи враження про непрофесіоналізм перекладача. Стандартна мова документації передбачає використання одних і тих самих слів і виразів не тільки щодо спеціальної термінології, але й щодо загальнотехнічної і нейтральної лексики, а також своєрідного напівпрофесійного жаргону. Заміна таких виразів на синоніми може бути помилковою [72, с. 230].

Крім того, специфіка перекладу наукових текстів така, що неправильне сприйняття смислу тексту перекладачем і/або некоректне використання термінології може призвести до повного спотворення сенсу перекладеного матеріалу [36, с. 201]. Такі недоліки зустрічаються в перекладах, над якими працював перекладач, який недостатньо добре розуміє, про що саме йдеться в тексті, або погано знайомий з використаною термінологією.

Науково-технічний переклад потребує від фахівця не тільки професійного володіння мовою перекладу, але і глибоких знань з конкретної тематики. Очевидно, що людина, яка не розуміє, що написано в оригінальній, не зможе повністю передати зміст, наскільки добре б вона не володіла мовою перекладу.

Перейдемо до детального розгляду причин виникнення лінгвістичних проблем перекладу науково-технічних текстів.

При перекладі науково-технічної літератури потрібно враховувати те, що, хоча мова науково-технічних текстів є частиною загальноживаної наукової мови – використовує її лексичну та граматичну будову, – її властивості мають низку особливостей у галузях як термінології, так і граматики й повинні відповідати змісту, цілям і завданням наукового викладу інформації.

На думку О. Ф. Проніної для мови науково-технічної літератури характерні:
– наявність великої кількості термінів;

- використання різних видів лексичного скорочення;
- надання переваги одним синтаксичним зворотам над іншими;
- стислість викладу матеріалу та чіткість формулювань;
- відмінність емоційної насиченості синонімів гумору, іронії тощо [58, с. 5].

О. Ф. Проніна визначає термін як слово або словосполучення, що не має соціальних значень, у галузі науки та техніки воно точно виражає поняття, процеси та наукові речі, які властиві окремій галузі виробництва [59, с. 8].

М. І. Мостовий звертає увагу на діяхронічність термінологічної номінації і зазначає, що «термін – це слово або словосполучення з історично винятковим чи умовно закритим значенням, що виділяє це ж поняття у спеціалізованій галузі значення» [51, с. 191]. Дослідник вказує на такі вимоги до терміна:

1) термін має бути по можливості коротким, чітко і повно подавати точні характеристики поняття, наприклад: *piston* – *поршень*, *diphthong* – *дифтонг*, *table* – *таблиця*, *рольганг*;

2) специфічність: у ідеалі термінологічне найменування повинно бути однозначним у межах окремої галузевої термінології;

3) відсутність емоційно-експресивного забарвлення: *afterwind* – *післявибухові повітряні потоки*, *homopolymer* – *гомополімер*;

4) цілеспрямованість на об'єкт у системі або низці: термін має відповідати словотвірним закономірностям мови;

5) прагнення до однозначності [45, с. 152].

Репрезентація понять специфічної, професійної галузі науки або техніки становить одну з головних труднощів перекладу науково-технічних термінів, які мають такі мовні ознаки:

- неоднозначність;
- відсутність перекладних відповідників у випадку термінів-неологізмів;
- «варіантність» термінів у різних стилях мовлення мов оригіналу та перекладу.

Зазвичай переклад однозначних термінів, таких як *diameter*, *length*, *height*, *width*, *import*, *export* не викликає труднощів; достатньо розуміти первинне словникове значення.

Однак, перекладаючи науково-технічні тексти, можна зазнати проблем, пов'язаних із багатозначністю термінів. Питання щодо визначення терміна розглядається у працях таких науковців, як О. О. Реформатський [64], В. П. Даниленко [17], Г. О. Винокур [13], А. С. Д'яков [16], Н. З. Котелова [45].

На думку В. І. Карабана, існують такі труднощі перекладу термінів [88, 89, 90]:

1. Наявність омонімічних слів, тотожних за формою, але відмінних за значенням. Загально визнано, що при перекладі вузькогалузевих термінів труднощі виникають через їхню багатозначність, яка так властива англійській мові. Тобто один термін може застосовуватися в різних галузях науки і техніки, а його переклад суттєво буде відрізнятися в залежності від сфери вживання.

Наприклад, слово *leader* у фізиці має значення *грозовий розряд*, у кібернетиці – *початок масиву*, у геодезії – *передній мерцак* тощо. Іменник *drawing*, який ми можемо перекласти як *рисунок*, *креслення* або ж як *малювання*, у металургії перекладається як *волочіння* (один із видів обробки металу за допомогою його протягування через отвір волоки), у банківській справі – *зняття грошей з рахунку*, у геології – *очищення виробки від вугілля*, у математиці – *схема*. Також прикладам може бути термін *scale*, що в металургії перекладається як *окалина*, *жаровина*, а в хімічній галузі – *парафін з шотландського сланцевого масла*, у будівництві – *відкладення* (на поверхні водопровідних труб або котлів, які контактують з жорсткою водою), у спорті – *рівновага*, у енергетиці – *накип* (тверді відкладення на поверхні нагрівання під впливом води), у ентомології – *червець*, *щитівка* [71, с. 175].

Те ж саме стосується термінів *tolerance*, *charging*, *dissolution*, які в металургії перекладаються, відповідно, як *допустиме відхилення*, *завантаження*, *розплавлення*.

Вищезазначена багатозначність терміна є міжгалузевою і не становить особливо значних складнощів; проте існує другий тип багатозначності, який є внутрішньогалузевим і може складати певні труднощі для перекладача. Наприклад, *oil* означає *масло, мастильний матеріал, нафту*; *engine* – *машина, двигун, паровоз*. Для знаходження вірного еквівалента в перекладі при внутрішньогалузевій полісемії головна роль завжди надається контексту.

У цьому випадку свідомий вибір аналога може залежати лише від компетентного знання предмета. Перекладацькі помилки можуть виникати у зв'язку з неправильним вибором значення такого терміна. Наприклад, у медицині термін *debris* має 2 значення – *чужорідна речовина* та *зубний наліт*. Якщо ми розглянемо це в контексті: 1. *The lymphatic system organs also filter cell debris from blood.* 2. *This disease, which is major cause of tooth loss in adults, causes pockets to form that fill with pus & cell debris,* то побачимо, що в першому випадку термін *debris* означає *чужорідну речовину*, а у другому – *саме зубний наліт*.

2. Омонімія існує у випадку термінів-аббревіатур та скорочень, наприклад: *OP* у технічній термінології позначає *зовнішню приладову дошку*, у видавничій справі – *розпродаж видання*. Тобто перекладач повинен враховувати при перекладі тематику тексту [30, с. 54].

Труднощі перекладу термінів-сполук такі:

– переклад термінів-сполук може не залежати від контексту і бути однаковим у різних сполученнях такого слова з іншими словами: *scholarly paper* – *наукова стаття*, *scholarly inquiry* – *наукове дослідження*;

– більшість слів-термінів є полісемічними: наприклад, *range of forecast* має значення *інтервал прогнозування*, *range of patent* – *обсяг магнітного захисту*;

– у залежності від сполучуваності термін може перекладатися по-різному: *abnormal mode* – *нештатні рішення*, *abnormal operation* – *обробка несправним інструментом*, *abnormal wood* – *кренева деревина*;

– омонімічні слова, які перекладаються по-різному: *abstract analysis* – *абстрактний аналіз* (наприклад, *The scientists of the American Medical Association introduced their abstract analysis in the disease in the production of the hemoglobin is*

defective), *abstract justification* – *абсолютне підтвердження* (наприклад, *The experts didn't give an abstract justification to the fact that the lake water becomes enriched with nutrients*) тощо [30, с. 123].

Отже, при перекладі термінів перекладач повинен враховувати багатозначність більшості термінів та звертати увагу на контекст, у якому вжито конкретний термін. Контекст допомагає виявити, у якому саме значенні використано термін.

У ході науково-технічного прогресу, як у вже відомих, так і в нових галузях, потреба у встановленні варіантів номінації приводить до лексико-семантичного розширення, яке відбувається за рахунок термінів. При мовностильовому функціонуванні на позначення предметів та явищ побуту спектр термінологічних одиниць і значень відображає їх специфічну та практичну доцільність, а переклад заснований на принципі міжмовної адаптації, яка залежить від особливостей термінологічної системи вихідної та сприймаючої мов та контекстуального використання.

Розглянемо такий приклад, що проілюструє, як знання певної галузі допоможуть створити коректний переклад. Наприклад, речення *The brass rods should be chamfered on both sides* може бути перекладено двома варіантами. Перекладач, ґрунтовно не знайомий з металургійною галуззю і відповідною українською термінологією, переклав би це речення так: *Латунні стрижні повинні бути скошені з обох сторін*. Однак термінологічно правильний переклад має бути таким: *Латунні прутки повинні бути з фаскою з обох сторін*.

Здебільшого до основних рис українського технічного стилю є чітка манера викладу та визначень. Так, при перекладі англійського тексту перекладач повинен повно й точно передати думку автора, надаючи їй форми, властивої українському технічному стилю, і аж ніяк не переносючи в український текст специфічні риси англійського оригіналу.

Наведемо приклади деяких стилістико-граматичних особливостей англійського тексту, що не є типовими для української технічної літератури:

1. В англійському тексті переважають особові форми дієслова, тоді як українському науковому стилю більш властиві безособові або неозначено-особові звороти. Розглянемо наступний приклад: *If you know how to add whole numbers, then you can add decimals.* – *Якщо вам відомо, як додавати цілі числа, тоді ви можете додавати десяткові дроби* [80, с. 22].

Для того щоб це речення звучало природно в мові перекладу, можемо покращити його таким чином: *Знаючи, як додавати цілі числа, можна скласти й десяткові дроби.*

Наведемо також влучні приклади перекладу [30, с. 39–47]:

Таблиця 1.1

Приклади безособового перекладу

ОРИГІНАЛ	ПЕРЕКЛАД
<i>You can add zeroes to the right of the decimal point.</i>	<i>Можна дописати нулі до цілого числа справа від десяткової коми.</i>
<i>First, we have to change both numbers to improper fractions.</i>	<i>Спочатку треба перетворити обидва числа на неправильні дроби.</i>
<i>We want our answer in lowest terms.</i>	<i>Варто записати відповідь у найменшому числовому значенні.</i>
<i>You may also say: Two to the fourth power.</i>	<i>Можна також сказати: «два в четвертому степені».</i>

2. В англійських текстах описового характеру нерідко вживається майбутній час для вираження звичайної дії. Керуючись контекстом, слід перекладати такі речення не в майбутньому часі, а в теперішньому, іноді навіть із відтінком модальності.

Проілюструємо, навівши такий приклад [30, с. 14]: *The term whole number is one you'll find often in mathematics.* – *Термін «ціле число» – один з найпоширеніших у математиці.*

Наступний приклад перекладу потребує удосконалення [30, с. 69]: *They will fit perfectly on top of each other.* – *Якщо їх накласти одна на іншу, вони повністю*

збігаються. Покращимо цей переклад, зробивши його більш адекватним для української мови: *При накладанні одна на іншу вони повністю збігаються.*

3. В англійських науково-технічних текстах часто зустрічаються пасивні звороти, які перекладаються українською мовою граматичними формами як пасивного, так і активного стану. Розглянемо декілька можливих українських варіантів запропонованого англомовного речення:

Таблиця 1.2

Граматична модуляція в перекладі

<i>The topic on current situation in developing countries was discussed at the international conference.</i>
<u>Тема</u> поточної ситуації в країнах, що розвиваються, <u>була обговорена</u> на міжнародній конференції. – Форма пасивного стану.
<u>Тема</u> поточної ситуації в країнах, що розвиваються, <u>обговорювалась</u> на міжнародній конференції. – Форма пасивного стану.
<u>Міжнародна конференція обговорила тему</u> поточної ситуації в країнах, що розвиваються. – Форма активного стану.
<u>Тему</u> поточної ситуації в країнах, що розвиваються, <u>обговорювали</u> на міжнародній конференції. – Форма активного стану в неозначено-особовому реченні.

Як бачимо, одне речення можна перекласти кількома способами, зважаючи на правила організації мови перекладу.

Розглянемо ще таке речення [30, с. 128]: *In the context of physical science, several forms of energy have been identified.* – У контексті фізичної науки було виявлено декілька видів енергії. Пропонуємо власні варіанти перекладу вищезазначеного речення: У контексті фізичної науки виявлено декілька видів енергії. Або: У контексті фізичної науки існує декілька видів енергії.

При перекладі, відтак, ми нерідко повинні вдаватися до заміни пасивних конструкцій іншими засобами вираження, більш властивих українській мові [58, с. 298].

На нашу думку, наступне речення також потребує аналізу міжмовного відповідника: *The movement of electrons can be harnessed for energy*. Зазначений у посібнику переклад – наступний: *Рух електронів може бути використаний для отримання енергії*. Як бачимо, збережено пасивну конструкцію, але пропонуємо ще такі варіанти перекладу: *Рух електронів використовується для отримання енергії*; *Рух електронів є джерелом отримання енергії*.

Маємо за приклад також наступні переклади речень з пасивними конструкціями: *When a force does work, energy is transferred from one form to another*. – *Коли сила виконує роботу, енергія перетворюється з одного виду на інший*; *Many modern devices, such as the electric motor or the steam engine, are used today to convert mechanical energy into other forms of energy*. – *Багато сучасних пристроїв, таких як електромотор чи парова машина, використовується сьогодні для перетворення механічної енергії в інші види*.

4. Автори англійської технічної літератури широко використовують різні скорочення, які абсолютно невживані в українській мові, наприклад:

- *ac (alternating current)* – змінний струм; *ac (accounting)* – бухгалтерський облік; *ac (acre)* – акр (близько 0,4 га); *ac, a/c, acc (account)* – рахунок; *ac (air conditioning)* – кондиціонування воздуха; *ac (acid)* – кислота, кислий;

- *S.A. авт. service advisor* – консультант з обслуговування; мед. *sugar and acetone* – цукор і ацетон; бур. *sectional area* – площа поперечного перерізу; військ. *small arms* – стрілецька зброя; *d.c. direct current* – постійний струм;

- *AA* військ. *antiaircraft* – зенітний; протиповітряний; авіа. *absolute altitude* – абсолютна висота, істинна висота; *Airship Association* – Асоціація повітряних суден Великобританії; бізн. *always afloat* – завжди на плаву; бухг. *assets accounting* – облік активів; мат. *arithmetic average* – середнє арифметичне; *acute angle* – гострий кут; *approximate absolute* – апроксимоване абсолютне значення, приблизне значення абсолютної величини;

- *GM guided missile* – керована ракета; *genetically modified* – генетично модифікований; *general manager* – головний менеджер, генеральний директор; с/г. *ground wheat* – мелена пшениця; мат. *geometric mean* – середнє геометричне;

нефт. *gravity meter* – гравіметр; фін. *gross margin* – маржинальний прибуток, внесок на покриття; IT *global memory* – глобальна пам'ять.

Такі скорочення в перекладі повинні розшифровуватися й даватися з повним позначенням. Проте деякі англомовні скорочення мають свої аналоги також у мові перекладу в скороченому вигляді, наприклад: *fig.(figure)* – *рис.* (*рисунок*). До речі, цікавим є те, що *рисунок* у науково-технічних текстах має аналог саме *figure*, хоча може перекладатися і як *picture, image, pattern, illustration*, оскільки *figure* розуміють як будь-яку ілюстрацію, особливо пронумеровану. Прикладом також може бути переклад абрєвіатури, що використовується в банківській справі – *S/A settlement account* – та перекладається як *P/P розрахунковий рахунок*.

Необхідно пам'ятати, що скорочення в науково-технічних текстах зазвичай є загальноприйнятими, офіційними і їх не можна в довільній формі змінювати та замінювати.

5. Деякі слова в англійському тексті містять невідомий українській мові образ. При перекладі вони повинні замінюватися аналогами, тобто виразами відповідними за змістом, але найбільш типовими для українського тексту, наприклад: *This area served by the cabinet is usually less than one mile in radius.* – *Територія, що обслуговується з однієї вуличної розподільної шафи, зазвичай знаходиться в радіусі менше 1,6 км.* Термін *mile* відомий українській мові, але не є властивим. Можемо перекласти його як *миля* лише в художній літературі, наприклад для збереження історичності або ж колоритності, якщо перекладачеві необхідно передати національний колорит персонажів або історичність епохи. У такому випадку одиницю виміру і її еквівалент бажано вказати у примітках.

Проте щодо науково-технічних текстів переклад одиниць вимірювання є обов'язковим.

Запорукою успішного подолання більшості проблем перекладу є вдумливий аналіз терміна, що викликав труднощі; у разі необхідності – застосування словотвірного, компонентного, контекстуального аналізу та їх уміле поєднання.

Не слід забувати про вивчення літератури за фахом з метою кращого оволодіння термінологією як в іноземній, так і в рідній мові.

Таким чином, лінгвістичні проблеми перекладу термінологічної лексики зводяться до наступного: граматичне невідповідність; специфіка інтернаціональних термінів; багатозначність терміна; особливості перекладу скорочених термінологічних одиниць.

Труднощі перекладу науково-технічного тексту полягають у тому, що для успішного і правильного перекладу необхідно добре знати даний предмет і пов'язану з ним термінологію. Вирішальне значення в технічному перекладі має доречна інтерпретація термінів, що містять ключову інформацію; неправильне трактування змісту може призвести до повного або часткового спотворення всього висловлювання. Перекладачеві необхідно знати міжмовні відповідники термінології і добре володіти обома мовами – оригіналу й перекладу.

Основними рисами технічного стилю є ясність викладу й визначень. Слід мати добрі знання в тій галузі науки і техніки, у якій фахівець працює. Це надає спроможність досягти розуміння змісту понять, виражених термінами, і влучно, чітко й правильно відтворити усі нюанси смислу цільовою мовою.

1.3. Методологічні підходи до виявлення і вирішення лінгвістичних проблем науково-технічного перекладу

Одним із найважливіших складників наукового дослідження є його методологічна база. Методологія перекладається з грецької як вчення про методи. Під методологією ми розуміємо систему процедур і наукових принципів аналізу об'єкта дослідження й перевірки отриманих результатів. Це вчення про метод діяльності як такий, що включає принципи, методи діяльності та відповідні знання; складається з методології пізнання, методології практичної цільності та методології оцінки (аксіометодології).

Методологія розглядається як система методів пізнання, зокрема конкретних. Вона проявляється в певному арсеналі методів діяльності. Недоліки

такого підходу полягають у тому, що методологія, з одного боку, звужується до розуміння тільки методів і лише методів пізнання. Тут виключається методологічна роль принципів, теорій і парадигм. З другого боку, методологія в цій транскрипції стосується тільки пізнавальної діяльності. Насправді діяльність характеризується принаймні трьома її різновидами: пізнавальною, практичною та оцінною, які взаємно доповнюють одна одну в реальній життєдіяльності. Однак навіть якщо методологію зводити до системи методів, то виникає сумнів застосування до неї терміна «система». Найімовірніше, що йдеться про сукупність методів, а не про організовану систему, у якій процесом еволюції було б визначено наперед місце кожного методу в їхній сукупності [68, с. 302].

На сьогодні існує необхідність не тільки у виділенні науково-технічного перекладу як особливого виду перекладацької діяльності та спеціальної теорії, що досліджує цей вид діяльності, а також і визнанні за науково-технічним перекладом статусу самостійної прикладної дисципліни. З точки зору лінгвістики, характерні особливості науково-технічної літератури поширюються на її стилістику, граматику й лексику. Найбільш типовим лексичним ознакою науково-технічної літератури є насиченість тексту термінами й термінологічними словосполученнями, а також наявність лексичних конструкцій і скорочень. Основне завдання науково-технічного перекладу полягає в гранично ясному й точному доведенні до читача інформації, що повідомляється. Це досягається логічно обґрунтованим викладенням фактичного матеріалу.

Стиль науково-технічної літератури можна визначити як формально логічний. Слід зазначити, що широке та інтенсивний розвиток наукового стилю привело до формування в його рамках численних жанрів, таких, як: стаття, монографія, підручник, патентний опис (опис винаходу), реферат, анотація, документація, каталог, довідник, специфікація, інструкція, реклама (що має ознаки публіцистичного стилю). Кожному жанрові притаманні свої індивідуально-стильові риси, однак вони не порушують єдності наукового стилю, наслідуючи його загальні ознаки й особливості [76, с. 220].

Аналіз типових проблем, що виникають при перекладі, та виявлення причин їхнього виникнення є необхідними засобами запобігання помилок вже в процесі перекладу. Володіння інформацією про характерні труднощі, що виникають при перекладі, дозволить звести до мінімуму можливість виникнення тієї чи іншої проблеми, що значно підвищить ефективність перекладу.

Теорія технічного перекладу є фундаментом підготовки технічного перекладача, озброює його методикою пошуку правильного перекладацького рішення. Методологія теорії технічного перекладу – це застосування сукупності певних теоретичних принципів (підходів), теоретичних і лінгвістичних методів дослідження.

Для пізнання й пояснення основних закономірностей технічного перекладу використовуються теоретичні методи дослідження [53, с. 48]. Так, аналіз – це розклад досліджуваного цілого на частини, виділення окремих ознак. Технічний переклад можна аналізувати в багатьох аспектах. Всебічний аналіз технічного перекладу дозволяє глибше розглянути його. Синтез – це поєднання різноманітних елементів, сторін предмета в єдине ціле. Синтез – не звичайний підсумок, а смислове поєднання. Синтез протилежний аналізу, з яким він нерозривно пов'язаний. Наприклад, перекладачі науково-технічних текстів поширюють власні думки й досвід з перекладу спеціальних текстів, консультують один одного, беруть участь у конференціях, розробляють рекомендації, зокрема щодо подолання труднощів перекладу спеціальних текстів, що в свою чергу служить матеріалом для глибоких теоретичних узагальнень і основою для подальшого розвитку теорії технічного перекладу.

Порівняння – це пізнавальна операція, що лежить в основі суджень про схожості й відмінності об'єктів. Порівняння – це зіставлення одного з іншим. Так, порівняння двох перекладів одного і того ж спеціального тексту дозволяє зробити висновок про найбільш якісний переклад вузькогалузевого тексту. Лінгвістичними методами дослідження [95] є: порівняльний та компонентний аналізи, методи трансформаційного аналізу та статистичних підрахунків, метод лінгвістичного моделювання. Таким чином, сукупність принципів (підходів)

теоретичного дослідження технічного перекладу та теоретичні й лінгвістичні методи дослідження складають методологію теорії технічного перекладу як науки.

В. Н. Комісаров [38, 39, 40, 41, 42] як послідовник ідей у галузі загальної теорії перекладу А. В. Федорова [81,82] зробив значний внесок у розробку лінгвістичних основ перекладу. Розвиваючи загальну теорію перекладу, він проводив спостереження щодо технічного перекладу (спеціального або інформативного перекладу, за термінологією В. Н. Комісарова). Головним завданням перекладача спеціальних текстів науковець визначив найбільш повну й точну передачу закладеного в них змісту. При підготовці майбутніх перекладачів спеціальних текстів, науковець рекомендує приділити увагу термінології та логіці викладу тексту. Таким чином, В. Н. Комісаров заклав основи закономірностей технічного перекладу, що охоплюють такі постійно повторювані риси технічного перекладу, як повнота й точність передачі закладеного в тексті змісту, наявність у спеціальному тексті термінів, властивих одній або декільком предметним галузям.

На особливу увагу заслуговує підхід О. Л. Пумпянського до з'ясування об'єктивних закономірностей перекладу науково-технічної літератури [62, с. 251]. Сутність цього підходу полягає в тому, що виявлення об'єктивних закономірностей перекладу науково-технічної літератури слід проводити на основі аналізу фактичного матеріалу окремих пар мов, виходячи з п'яти положень: обмеження дослідження рамками природних і точних наук, що дозволить вивести закономірності перекладу науково-технічної літератури; виявлення спільних мовних закономірностей, властивих цим областям науки і техніки, що дозволить свідомо визначити вибір лексичних та граматичних засобів при перекладі, замінити інтуїтивну гіпотезу перекладом, заснованим на логіці мовних фактів; розкриття ще не вивчених мовних закономірностей в результаті аналізу співвідношення окремих пар мов в процесі перекладу, що має внести певний внесок у загальну лінгвістику; збагачення, систематизація та раціоналізація мови науки і техніки на основі лінгвістичного аналізу в співдружності з фахівцями окремих галузей науки і техніки; розвиток теорії

перекладу як окремої галузі мовознавства. Таким чином, О. Л. Пумпянський визначив важливі положення, необхідні для виявлення закономірностей перекладу науково-технічної літератури й документації [61, с. 68].

Значним кроком у виведенні закономірностей технічного перекладу можна вважати дослідження Л. І. Борисової [5, 6, 7], яка сформулювала основні лексичні закономірності перекладу науково-технічної літератури. Цими закономірностями є такі:

1. Термінологізація англійської лексики при перекладі. Ця закономірність полягає в заміні англійського слова словом з більш вузьким термінологічним значенням у перекладі. У процесі такого перетворення відбувається термінологізація загальнонародних слів.

2. Спеціалізація англійської лексики при перекладі. Під спеціалізацією лексики розуміється заміна міжнародного англійського слова відповідним словом в перекладі, яке має більш спеціальне (загальнонаукове) значення.

3. Деінтернаціоналізація англійської загальнонаукової інтернаціональної лексики при перекладі. Цей процес стосується лише загальнонаукових англійських слів, окрім слів-термінів. При перекладі англійські загальнонаукові інтернаціоналізми, як правило, замінюються українськими неінтернаціональними словами, відбувається їх перекладацька деінтернаціоналізація. Якщо при перекладі з англійської загальнонаукового інтернаціоналізму перекладач використовує відповідне українське інтернаціональне слово, то це часто призводить до помилкових ототожнень. Чимало інтернаціональних слів виступають у ролі «хибних друзів» перекладача. Англійські загальнонаукові інтернаціоналізми набувають у науково-технічних текстах певної якісної специфіки. На відміну від справжніх інтернаціоналізмів, що зазвичай не викликають труднощів при перекладі, такі слова, як фальшиві друзі перекладача, перекладаються не за допомогою перекодування (транслітерування чи транскрибування), а шляхом пошуку еквівалента лексики, причому вони мають лише один правильний еквівалент перекладу.

Іноді лексичне значення багатозначного псевдоінтернаціоналізма може бути встановлено навіть на рівні фрази:

- *mechanical engineering* – машинобудування;
- *mechanical hand* – механічна рука-маніпулятор.

Наслідком неуважності до контексту можуть бути порушення правил лексичної сумісності, стилістична неадекватність перекладу на рідну мову та зміна значення перекладеного слова. Такі порушення можуть призвести до мовної інтерференції [1, с. 209]. Інтерференція при перекладі є явищем поширеним, але при цьому механізм перекладу цілком здатний її подолати. Сама наявність інтерференції залежить від професійної компетентності перекладача, і перекладач може зменшити її за допомогою спеціальних поправок, усвідомлюючи ступінь розбіжностей між тими двома мовами, з якими він працює [109]. Інакше міжмовна інтерференція призводить до блокування інформації, що передається текстом інформації, яка не буде сприйнята реципієнтом.

Явище міжмовної інтерференції досліджувалось багатьма науковцями, як вітчизняними, так і закордонними. Серед них: В. В. Алімов [1], Л. Н. Ковиліна [37], В. Н. Комісаров [43], Р. К. Міньяр-Белоручев [50], У. Вайнрайх [9, 10], Е. Хауген [84]. Зауважимо, що в центрі уваги О. А. Шаблія [94] були психологічні механізми міжмовної інтерференції в процесі вивчення мов. В. В. Алімов [1], В. Н. Комісаров [43], Р. К. Міньяр-Белоручев [50], Й. Хольц-Ментері [104] загалом зосередили свою увагу на тому, як впливає лінгвістична інтерференція у процесі перекладу. При цьому кожен із науковців надав власне визначення цьому явищу. Зокрема О. В. Шелестова [98] аналізує в своїх працях не тільки мовні, але й соціокультурні проблеми інтерференції.

Інтерференція завжди присутня у вигляді, як правило, неусвідомленого перенесення елементів однієї з мов (рідної, наприклад) на мову перекладу. Таким чином, стикаються дві мовні системи, і для адресата повідомлення це сприймається у вигляді незвичайного невірного закінчення або дивного порядку слів, або незрозумілої лексичної сполучуваності чи метафори. Таким чином,

інтерференція проявляється на всіх рівнях мови: фонетичному, фонологічному, морфологічному, семантичному, синтаксичному, лексичному.

Приклади з посібника для студентів університетів [93, с. 116, 135], наведені нижче, підтверджують такі проблеми:

Таблиця 1.3

Приклади буквального та еквівалентного перекладу

Оригінал	Буквальний переклад	Еквівалентний переклад
<i>The production of coke is perhaps the most economically and environmentally sensitive aspect of steelmaking.</i>	Продукція коксу є, мабуть, найбільш економічно та екологічно чутливим аспектом виробництва сталі.	Виробництво коксу – це, певно, найбільш економічно та екологічно чутливий сегмент сталеливарного виробництва.
<i>The blast-furnace process is one of the most efficient in the industrial world, since 90% of the iron contained in the ore is melted and becomes pig iron.</i>	Доменний процес є одним з найбільш ефективних в індустральному світі, оскільки 90% заліза, що містяться в руді, плавиться і стає чавуном.	Доменне виробництво – це одна з найефективніших технологій у металургії, оскільки воно забезпечує виплавлення 90% усього заліза, що міститься в руді. Далі воно перетворюється на переробний, або чушковий чавун – таку назву має залізо, що виготовляється в домні.

Повністю позбутися «хибних друзів перекладача» неможливо, однак для уникнення чи подолання проблеми слід користуватися двомовними словниками, зокрема вивчати значення й еквіваленти за словниками псевдоінтернаціоналізмів, у яких можна знайти опис усіх нюансів.

4. Лексична уніфікація перекладних еквівалентів у науково-технічному перекладі. Ця закономірність полягає в обмеженому використанні українських перекладних еквівалентів для передачі різноманітних лексичних засобів

англійських науково-технічних текстів. Наприклад, еквівалент *виготовляти* зустрічається в таких дієсловах, як *execute, produce, derive, create, deliver, manufacture, reproduce, bringout*.

5. Експлікація, пояснення імпліцитності значень англійських лексичних засобів при перекладі. У текстах англійською мовою зустрічаються досить невизначені за своїм змістом, неясні, імпліцитні лексичні засоби, які при перекладі доводиться роз'яснювати, інтерпретувати, щоб переклад відповідав вимогам технічного тексту, сформульованого засобами цільової мови.

6. Стилїстична нейтралізація стилїстично забарвлених лексичних засобів у науково-технічному перекладі [57, с. 68]. Українські науково-технічні тексти в порівнянні з англійськими менш експресивні, тому при перекладі доводиться вдаватися до нейтралізації, «згладжуванні» стилїстичного прийому автора, щоб не внести стилїстично чужих елементів в український текст.

Отже, слід зауважити, що виявлення й вивчення закономірностей технічного перекладу є процесами, в яких технічний переклад розвивається й ускладнюється, а отже, дослідниками виявлятимуться нові взаємозв'язки, реалії, що спостерігаються при перекладі наукової, науково-технічної та технічної літератури і документації.

Окреслені проблеми та підходи до їх аналізу й подолання становлять методологічну основу нашого дослідження, в якому приділимо детальну увагу до лексичних, граматичних та стилїстичних особливості перекладу науково-технічних текстів.

Висновки до розділу 1

У зв'язку з прискореним науково-технічним прогресом, переклад науково-технічних текстів як вид перекладацької діяльності стає все більш затребуваним і посідає важливе місце серед актуальних проблем сучасного перекладознавства, але не є досконало вивченим.

Труднощі науково-технічного перекладу постають у самій його суті й полягають у необхідності перекладу вузькогалузевої термінології. Окрім засвоєння власне термінології певної сфери діяльності перекладач повинен розуміти контекст, у якому вона використана, оскільки зазвичай саме від контексту залежить застосування певного еквівалента терміна.

Необхідно також звертати увагу на манеру викладу, характерну для цієї сфери, що використовується для того, щоб професіонали відразу бачили те, що їм потрібно (інформацію або керівництво до дії). Будь-яке відхилення від формулювань, прийнятих фахівцями певної галузі, відразу стає помітним, викликаючи відчуття непрофесіоналізму перекладача. Усталена мова документації передбачає використання одних і тих самих слів і виразів, не тільки в області термінології, але й із загальнотехнічної і звичайної лексики, такого собі напівпрофесійного жаргону. Заміна таких виразів на синоніми є неприпустимою.

Окрім того, специфіка перекладу наукових текстів така, що неправильне сприйняття смислу тексту перекладачем та некоректне використання термінології можуть призвести до повного спотворення сенсу перекладеного матеріалу. Такі недоліки зустрічаються в перекладах, над якими працював перекладач, який недостатньо добре розуміє, про що саме йдеться в тексті, або погано знайомий із використаною термінологією.

Аналіз типових проблем, що виникають при перекладі, та виявлення причин їхнього виникнення є необхідними засобами запобігання помилок у процесі перекладу. Володіння інформацією про характерні труднощі, що виникають при перекладі, дозволить звести до мінімуму можливість виникнення тієї чи іншої проблеми, що значно підвищить ефективність перекладу.

Теорія технічного перекладу є фундаментом підготовки технічного перекладача, забезпечує його методикою пошуку правильного перекладацького рішення. Методологія теорії технічного перекладу – це застосування сукупності певних теоретичних принципів (підходів), теоретичних і лінгвістичних методів дослідження.

Для пізнання й пояснення основних закономірностей технічного перекладу використовуються такі теоретичні методи дослідження, як аналіз, синтез та порівняння. Лінгвістичними методами дослідження є: порівняльний та компонентний аналізи, методи трансформаційного аналізу та статистичних підрахунків, метод лінгвістичного моделювання. Таким чином, сукупність принципів (підходів) теоретичного дослідження технічного перекладу, теоретичні та лінгвістичні методи дослідження складають методологію теорії технічного перекладу як науки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ВИРІШЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ЛІНГВІСТИЧНИХ ПРОБЛЕМ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

2.1. Загальні засади аналізу функціонально-лінгвістичних аспектів науково-технічного перекладу

Тексти оригіналу й перекладу є двома основними формами існування одного комунікативного повідомлення, а при перекладі мають бути встановлені між ними відношення комунікативної еквівалентності.

Більшість теоретиків перекладу встановлюють залежність між типом тексту, процесом його перекладу і критеріями оцінки якості тексту, отриманого в мові перекладу. У рамках кожного функціонального стилю виділяються деякі мовні особливості, які досить значно впливають на хід і результат процесу перекладу. Компоненти змісту того чи іншого типу тексту завжди набувають релевантне лінгвістичне оформлення, а текстова структура безпосередньо залежить від стилістичних і жанрових характеристик.

Фактором, що ускладнює роботу перекладачів, є те, що норми мовного і стилістичного оформлення текстів у різних мовах можуть не збігатися. Так, наприклад, є значні відмінності в оформленні деяких різновидів наукових текстів (статей, тез доповідей, самих доповідей) англійською та українською мовами; те ж саме стосується деяких текстів, що належать до комерційної документації, кореспонденції тощо. Лінгвостилістичний (текстологічний) аналіз оригіналу обов'язково повинен передувати перекладу будь-якого тексту й поєднуватися з ним. Так, І. І. Халєєва цілком слушно відзначає, що успішна робота перекладача забезпечується діяльністю лінгвіста-лексикографа, лінгвіста-граматиста, текстолога [83, с. 105].

Перед початком роботи перекладач за допомогою аналізу тексту повинен встановити, який із видів тексту йому належить перекладати. Навіть і при оцінці перекладу передусім необхідно отримати чітке уявлення про те, до якого типу

текстів належить оригінал, щоб уникнути небезпеки оцінювання перекладу за невірними критеріями. Типологія текстів, що відповідає вимогам процесу перекладу і поширювана попри всі типи текстів, що зустрічаються в практиці, є непорушною передумовою об'єктивної оцінки перекладів. Існує ряд спроб розробити таку типологію текстів, яка дозволила б надати висновки про принципи або про вибір спеціальних методів перекладу. У цьому визначається розуміння того, що методи перекладу зумовлюються не лише вузьким колом читачів, але й спеціальним призначенням перекладу.

У перекладознавстві традиційно виділяються два провідних типи перекладу в залежності від домінуючої комунікативної функції в тексті оригіналу: інформативний і художній [42, с. 120]. Тому при перекладі конкретного тексту перекладач передусім бере за основу головний комунікативний напрямок тексту. Комунікативне значення літературного тексту визначається, головним чином, його художньою та естетичною цінністю, тоді як в інформативних, науково-технічних текстах головною є змістовна сторона, чітка передача закладена в тексті когнітивна інформація. Текст, орієнтований на зміст, аналізується з огляду на формальні відношення, що зумовлюються семантикою, граматикою і стилістикою, та з їх урахуванням перекладається на іншу мову.

Притаманними особливостями науково-популярних текстів є предметна правильність, достовірність інформації і сучасність мови. Автори таких текстів використовують спеціальну термінологію і фразеологію (з різною частотністю). Однак вирішальним для диференціації і для мовного оформлення є врешті-решт спрямованість на коло читачів. Якщо автор звертається до фахівців (у підручниках чи спеціальних виданнях), то при перекладі головне – це точна передача фахових значень. Якщо ж він звертається до широкого кола непрофесіоналів, які лише цікавляться певним предметом (науково-популярні книги, журнали широкого профілю), то особливу увагу слід звертати на стилістичне оформлення тексту.

Розглядаючи різновиди інформативного перекладу, зазвичай говорять про переклад наукових і технічних текстів, ділової кореспонденції, газетних

інформаційно-описових матеріалів, виділяючи їхні підтипи [42, с.125]. Незважаючи на множину підходів щодо класифікації матеріалу, що перекладається, навряд чи коли з'явиться всеохоплююча та всеосяжна класифікація усієї різноманітності текстів. Вважаємо, що першочерговим завданням перекладача є визначення провідної комунікативної мети в тексті з подальшим аналізом основних лінгвістичних характеристик, які сприяють її реалізації.

Текст, передусім, повинен бути прочитаний повністю і сприйнятий як єдине ціле, як завершений мовленнєвий твір. Попри відмінності в перекладацьких стратегіях при роботі з текстами різної функціонально-стильової приналежності, безпосередній текстологічний аналіз будь-якого тексту передбачає декодування усіх компонентів змісту, закладеного в оригіналі, з метою збереження їх у тексті перекладу. Аналіз тексту допускає безліч підходів і методик.

Процес перекладу зазвичай починається з попереднього перекладацького аналізу тексту, текст стає, перш за все, об'єктом вивчення. Перекладач розглядає його зовнішню і внутрішню структури, прагматичні і соціолінгвістичні аспекти, визначає основні параметри тексту, розподіл інформації, детально вивчає засоби вираження основних текстових категорій в оригіналі і розглядає можливі шляхи забезпечення ефективної комунікації в ланцюжку: автор оригіналу – перекладач – читач.

Номенклатура текстових категорій до сих пір не є до кінця розробленою і загальноприйнятою, проте існують деякі універсальні категорії при створенні тексту, які повинні враховуватися при перекладі завжди. Розгляд їхньої ролі та способів вираження в тексті оригіналу дозволяє виявити його специфіку й розробити стратегію перекладу.

Так, Н. М. Шутова у своїй роботі присвяченій перекладу та лінгвістиці тексту пропонує таку схему попереднього перекладацького аналізу тексту: визначення типу перекладу (інформативний, художній); розгляд структури тексту; загальний аналіз засобів вираження основних текстових категорій (інформативність, цілісність, зв'язність, точка зору, часовий континуум,

просторовий континуум, модальність); розгляд основних лінгвістичних засобів передачі змісту (стратифікація лексики, частотність використання певних граматичних категорій і структур, провідні стилістичні характеристики, що дозволяють класифікувати текст до певного функціонального стилю мови і жанру); вивчення прагматики тексту, взаємозв'язку між відправником інформації та її потенційним одержувачем [99].

Такі категорії тексту, як точка зору, часовий і просторовий континуум, важливі не тільки при перекладі художніх текстів, але й інформативних матеріалів. Категорія часу, наприклад, іноді є провідною при написанні науково-популярних текстів, а врахування категорії точки зору дуже важливим є в публіцистиці, де упродовж одного тексту вона може змінюватися так само, як і в художніх текстах. Складно переоцінити значущість розгляду категорій модальності і зв'язності; засоби зв'язку окремих фрагментів тексту можуть становити непросте завдання при перекладі, а передача модальності тексту слушно вважається однією з найскладніших перекладацьких проблем. Аналіз прагматичних аспектів перекладу передбачає розгляд ефективності комунікації через посередника – перекладача. Тільки успішне сприйняття самим перекладачем всієї повноти змісту тексту оригіналу може гарантувати адекватну його передачу адресату – носієві іншої мови.

Врахування комунікативної установки автора при написанні оригіналу визначає основні перекладацькі стратегії. Кожен текст «вибудовується» під процес сприйняття, розуміння, під конкретні умови спілкування. Перекладачеві необхідно знати основну мету комунікації тексту, що підлягає перекладу, тобто чи прагнув автор тексту звернути увагу до якої-небудь проблеми, здійснити певне емоційне або естетичне враження на читача або просто хотів надати певну кількість блоків інформації.

Усвідомивши свої «стратегічні» завдання, перекладач переходить до «тактичних» кроків, тобто приступає до перекладацького аналізу тексту, в ході якого розглядаються конкретні способи досягнення як семантичної, так і прагматичної адекватності перекладу, передачі всієї повноти змісту тексту,

обґрунтовується вибір найбільш оптимальних шляхів рішення перекладацьких завдань. Метод інтерпретації змісту оригіналу для подальшого його вираження на мові перекладу реалізується через детальний аналіз усіх лінгвістичних засобів, використаних в тексті (лексичних, граматичних, стилістичних). Дуже часто перекладацькі помилки спричинені тим, що текст був прочитаний поверхово, тоді як перекладацький аналіз тексту і є тим необхідним способом глибокого прочитання тексту, який врешті-решт забезпечить успішність роботи перекладача.

Загалом перекладацький аналіз тексту містить такі складові: класифікацію лінгвістичних характеристик тексту доречних для процесу перекладу, звуження кола перекладацьких завдань; аналіз етапів здійснення перекладу на лексичному рівні (виокремлення одиниць перекладу, розгляд можливості використання в тексті перекладу окремих типів лексичних відповідностей, лексичних трансформацій, вивчення контексту); аналіз ступенів здійснення перекладу на граматичному рівні (визначення об'єктивних граматичних параметрів тексту оригіналу і граматичних можливостей мови перекладу для вираження необхідних граматичних значень); аналіз проблем і конкретних засобів досягнення стилістичної адекватності перекладу (добір лінгвістичних засобів у мові перекладу, які дозволяють зберегти належність тексту до певного стилю мовлення, вирішення проблем передачі індивідуального авторського стилю і окремих стилістичних засобів); розгляд можливості досягнення прагматичної і функціональної адекватності перекладу оригіналу; оцінку результатів перекладацького пошуку, перегляд ряду перекладацьких рішень.

Таким чином, для передачі змісту тексту необхідно вирішити, перш за все, семантичні проблеми перекладу. Перекладач виявляє слова, що мають повні та абсолютні еквіваленти в мові перекладу, конкретизує багатозначні лексичні одиниці, добирає контекстуальні відповідники, розглядає значення «хибних друзів перекладача», віднаходить чи формує відповідники для «безеквівалентної лексики» тощо.

При час розгляду лексичних проблем перекладу вирішується питання про необхідність приміток, коментарів до тексту. На цьому етапі дуже важливо

вичленити з тексту всю інформацію, не втратити ті імплікації й асоціації, які закладав автор. При передачі компонентів змісту вихідного тексту, виражених граматичними засобами, перекладач здійснює синтаксичний аналіз тексту, розглядає такі формальні текстові характеристики, як тип і розмір речень, використані часові форми й синтаксичні структури, засоби зв'язку між висловлюваннями. Перекладач вивчає засоби вираження модальності, категорії числа, роду, відмінка і тому подібне у тексті оригіналу та здійснює вибірку граматичних або лексичних засобів передачі відповідних значень у мові перекладу. Якщо в процесі перекладу доводиться здійснювати граматичні заміни, тобто заміни частин мови, синтаксичної функції слова або словосполучення у реченні, зміну засобів синтаксичного зв'язку тощо, то необхідно усвідомлювати, що вони можуть бути зумовлені лише неможливістю підбору ідентичних граматичних форм або структур у мові перекладу (через їхню відсутність або певні відмінності у вживанні).

У таких випадках зазвичай добирається функціональний аналог. Заведено вважати, що стилістичні аспекти тексту є найбільш важливими у художньому перекладі, однак практика аналізу перекладних текстів свідчить про те, що стилістично марковані одиниці зустрічаються практично в будь-якому тексті. До стилістичних характеристик тексту належать не тільки тропи й звороти мови, але й особливий підбір слів, частотність їх вживання, відповідність або невідповідність мовленнєвого твору основними характеристиками функціонального стилю мови. Перекладачеві важливо усвідомлювати, що у будь-якого тексту є своя стилістика. Дуже важливо підкреслити в оригіналі доміантні, центральні стилістичні засоби, а також ті, що знаходяться на периферії і можуть бути не такими значущими при перекладі конкретного тексту для поставлених прагматичних завдань.

З метою досягнення адекватності перекладач проводить в тексті перекладу (в порівнянні з текстом оригіналу) цілий комплекс змін (трансформацій): лексичних, лексико-граматичних, граматичних, стилістичних. При цьому він повинен завжди керуватися принципом доцільності використання окремих

перекладацьких прийомів. Породження «вторинного тексту» – багатоступенева процедура: необхідно не лише передати фактичну інформацію, що міститься в оригіналі, зберегти лінгвістичні особливості її подачі, але й досягти потрібного впливу на реципієнта тексту перекладу, забезпечити максимальну комунікативну близькість між оригіналом і перекладом.

У сучасній науці текст в більшості випадків розглядається як окремий аспект більш широкого явища – дискурсу [60, с. 129]. Адекватне розуміння сутності тексту і його переклад можливі лише при врахуванні динамічних процесів мовного спілкування, зумовлених не тільки лінгвістичними параметрами використовуваних мов, але й багатьма соціальними і культурними факторами. У зв'язку з цим дослідники все частіше говорять про необхідність досягнення при перекладі прагматичної адекватності [95, с. 239–269; 54, с. 185–201; 73, с. 141–172] та функціональної еквівалентності [108].

Будь-який текст ґрунтується на певній ситуації спілкування. Перекладач виступає в ролі не словесного перекодувальника, а посередника, який забезпечує презентацію конкретної ситуації спілкування і її ефективність; його завдання полягає в тому, щоб обрані ним мовні форми активізували у носіїв мови перекладу потрібні концепти і асоціації. У зв'язку з цим в якості «одиниць перекладу» може виступати ціле висловлювання або навіть весь текст.

Правильне перекладацьке рішення полягає часто не в максимально точному розкритті значень лінгвістичних одиниць або конструкцій, а в передачі, точніше збереженні, їхніх функцій. Важливим етапом перекладацької діяльності є оцінка її результату, яка проводиться, перш за все, самим перекладачем. Він оцінює підсумки своєї праці з точки зору передачі основних типів мовних значень [4, с. 74–142] пропускає свій переклад «через фільтр іншої культури», добираючи в мові перекладу найбільш типові засоби опису ідентичної ситуації. Досить часто оптимальний варіант перекладу підбирається лише на фінальній стадії роботи з текстом, з іншого боку, переклад рідко здійснюється лінійно, за вищеописаним рівнями, досвідчені перекладачі вирішують свої завдання одночасно й перехресно.

Отже, теоретичні положення лінгвістики, з системним описом мов на всіх рівнях мовної ієрархії дозволяють перекладачеві, перш за все, зрозуміти сутність перекладацького процесу, саму принципову можливість його здійснення. Положення лінгвістики тексту необхідні перекладачеві для проведення комплексного аналізу одиниць перекладу з метою відтворення їхнього змісту на іншій мові зі збереженням комунікативної значущості, що нерідко потребує з'ясування екстралінгвістичних чинників як параметрів осягнення текстового сенсу і всієї ситуації спілкування.

2.2. Комунікативно-прагматичні особливості науково-технічного перекладу

Будь-який текст, у тому числі науковий-технічний, має певну комунікативну інтенцію. Завданням перекладача є передача комунікативної, інформаційної та інших складових тексту в найбільш повному обсязі.

Прагматика вивчає використання мовних формулювань мовцем з метою здійснення впливу на реципієнта. Прагматичний аспект пов'язаний з концепцією мови як діяльності. Об'єктом прагматики є лінгвістичний фрагмент в його діяльнісному контексті. Кожен текст має за мету отримання певного комунікативного ефекту, тому прагматичний потенціал становить найважливішу частину змісту конкретного тексту. У низці випадків виникає необхідність прагматичної адаптації тексту, що може спричинити за собою необхідні додавання або неминучі втрати при перекладі. Перекладач виступає як активний інтерпретатор смислового змісту тексту вихідної мови.

Процес перекладу являє собою рецептивно-репродуктивний вид мовленнєвої діяльності або особливий тип двомовної комунікації, можливою завдяки посередницькій діяльності перекладача. Саме цей аспект перекладу (його націленість на здійснення комунікації) привертає особливу увагу лінгвістів у зв'язку зі збільшеним інтересом до проблем мовної прагматики.

Прагматика перекладу містить у собі такі основні складові поняття, як прагматичне значення, прагматична адаптація, прагматичне ставлення,

прагматичний потенціал тексту, фонові знання, одержувач (реципієнт) вихідної мови та мови перекладу тощо. Усі ці поняття реалізуються при функціонуванні мови – в комунікативному ланцюгу «відправник – текст – отримувач». Прагматичний рівень, до складу якого входять комунікативна інтенція, комунікативний ефект, установка на отримувача, є невід’ємною частиною еквівалентності.

У значенні кожного речення є прагматичний компонент, що несе інформацію про те, для досягнення яких комунікативних цілей він призначений, з якою ситуацією пов’язаний.

Реалізація прагматичного впливу на одержувача інформації, на думку В. Н. Комісарова, становить найважливішу частину будь-якої комунікації, в тому числі і міжмовної. Так, встановлення необхідного прагматичного ставлення реципієнта перекладу до повідомлення, що передається значною мірою залежить від вибору перекладачем мовних засобів при створенні ним тексту перекладу. Вплив на хід і результат перекладацького процесу необхідності відтворити прагматичний потенціал оригіналу і прагнення забезпечити бажаний вплив на реципієнта перекладу називається прагматичним аспектом або прагматикою перекладу [41, с. 210].

Цільова установка відправника (автора) повідомлення є однією з основних характеристик комунікації. Вона виявляється як певна комунікативна інтенція і реалізується в структурі та змісті тексту. Отже, іншою характеристикою є змістовні та формально-структурні властивості тексту, в яких реалізуються цільові установки відправника. Зміни в реакції одержувача, що виникли в результаті впливу тексту, складають третю основну характеристику комунікації. Кожен текст комунікативний, тобто містить певне повідомлення, що передається від першоджерела до отримувача, якусь інформацію, яка повинна бути усвідомлена з повідомлення реципієнтом. Сприймаючи отриману інформацію, реципієнт тим самим вступає в певні особисті відносини з текстом, так звані прагматичні відносини, що можуть мати різний характер. Вони можуть мати переважно інтелектуальний характер, коли текст служить для одержувача лише

джерелом відомостей про якісь факти та події, що особисто його не стосуються і не представляють для нього великого інтересу. Здатність тексту створювати такий подібний комунікативний ефект, викликати в реципієнта прагматичне ставлення до того, що повідомляється у тексті, іншими словами кажучи, здійснювати прагматичний вплив на одержувача інформації, називається прагматичним аспектом або прагматичним потенціалом тексту.

Перш за все, необхідно розуміти, що текст оригіналу орієнтований на отримувача повідомлення одного культурологічного типу, а текст перекладу призначений для зовсім інакшого, тобто виникає необхідність прагматичної адаптації тексту перекладу. Виконання прагматичної адаптації зумовлює здійснення деяких коригувань щодо певних відмінностей у сприйнятті тексту реципієнтами з точки зору спеціальних знань або ж психологічних та культурологічних відмінностей між двома мовами.

У галузі науково-технічної перекладу прагматична сторона тексту розглядається більшою мірою у зв'язку з необхідністю врахування культурологічних та когнітивних відмінностей реципієнтів вихідної мови і мови перекладу. У такому плані перекладач виступає як активний провідний передавач смислового змісту тексту вихідної мови, оскільки він створює текст перекладу за допомогою прагматичних змін тексту мовою оригіналу, у процесі якого істотного значення набуває здатність перекладача виділити головні істотно важливі моменти та адекватно інтерпретувати прагматичну складову тексту.

Визначення норми процесу перекладу для кожного виду перекладу потребує врахування до уваги смислових, жанрово-стилістичних, прагматичних, соціально-конвенціональних і інших факторів.

Тексти науково-технічної спрямованості характеризуються абстрактно-узагальненим характером викладу, послідовністю, наявністю в тексті термінів, точністю, логічністю, безособовістю і низьким ступенем емоційності, які перекладач повинен зробити спробу передати.

Завдання перекладу полягає в максимально точному та адекватному перенесенню тексту оригіналу мовою перекладу, а досягти максимально

можливої відповідності змушує перекладача визначити ті складові сенсу, які необхідно відобразити максимально точно й повно, а також ті, які можна пропустити, вилучити в процесі перекладу.

У зв'язку з цим у широкому сенсі прагматична норма перекладу зобов'язує перекладача застосувати широкий ряд синтаксичних та лексико-семантичних трансформацій, бо завданням адекватно виконаного перекладу є не лише перенесення сенсу висловлювання у формі, яку воно мало на початку, але й реалізація його в мові перекладу таким чином, аби зберігалася його іллокутивна мета або ж прагматична установка за допомогою застосування певних засобів мови перекладу.

Збереження прагматичного потенціалу змісту тексту оригіналу в багатьох випадках пов'язане з експлікацією, оскільки досягнення подібної іллокутивної мети в різних мовах має свої характеристики, які деформуються і не відбивається при буквальному перекладі.

Як зазначає В. Н. Комісаров, «перекладач, виступаючи на першому етапі перекладацького процесу в ролі Рецептора оригіналу, намагається якомога повніше витягти в ньому інформацію, для чого він повинен володіти тими ж фоновими знаннями, які мають «носії» вихідної мови. На другому етапі процесу перекладу перекладач прагне забезпечити розуміння вихідного повідомлення Рецептором перекладу. Він зважає на те, що Рецептор перекладу належить до іншого мовного колективу, ніж Рецептор оригіналу, володіє іншими знаннями і життєвим досвідом, має іншу історію і культуру. У тих випадках, коли подібні розбіжності можуть перешкодити повноцінному розумінню початкового повідомлення, перекладач усуває ці перешкоди, вносячи в текст перекладу необхідні зміни» (переклад наш – Я. Р.) [40, с. 137].

Велике значення для оцінки адекватності перекладу має тип тексту, що перекладається. Так, німецька дослідниця Катаріна Райс запропонувала прагматичну класифікацію текстів, що визначає особливості перекладу [63, с. 202]. Класифікація ґрунтується на визнанні провідних трьох фундаментальних функцій мовленнєвого повідомлення: денотативної (пов'язаної із позначенням

явищ дійсності), експресивної (пов'язаної із вираженням суб'єктивного ставлення до дійсності) та апелятивної (пов'язаної зі здійсненням впливу на отримувача мовлення). Вочевидь, дане розмежування є умовним. У реальному комунікативному акті може бути реалізовано усі три вищенаведені функції. Однак та чи інша функція може превалювати в певних мовних жанрах, що і визначає доцільність такого розмежування.

Враховуючи зазначені функції, К. Райс поділяє всі тексти на три великі групи: тексти інформативного типу, в яких переважає об'єктивний виклад інформації; тексти експресивного типу, в яких основна роль відводиться функції вираження; тексти апелятивного типу, для яких характерна функція звернення, заклику до здійснення певної дії (переклад наш – Я. Р.) [63, с. 203].

У нашому дослідженні нас цікавить тільки перша група текстів, яка містить науково-популярну й науково-технічну літературу, технічну документацію, комерційну кореспонденцію, правові документи, деякі матеріали преси (коментарі, репортажі). Намір відправника мови полягає в повідомленні певного обсягу інформації. Таким чином, метою перекладу є в цьому випадку що якомога більш повна і точна передача інформації тексту мовою оригіналу. Форма, в якій повідомляється інформація, повинна повністю відповідати сучасній лінгвістичній нормі мови перекладу. Стиль авторського викладу в текстах цього типу не має принципового значення при перекладі. Головним критерієм перекладу є еквівалентний інформативний ефект і зручність сприйняття тексту, тобто його природність щодо лінгвістичної усталеної практики мови перекладу. Такі тексти можна назвати орієнтованими на інформативний вплив.

У науково-технічних текстах віддається перевага «безособовій формі» опису експериментів, міркувань, викладу процесу досягнення результатів і підбивання підсумків. Для цього в українській мові використовуються дієслівні конструкції пасивного стану (наприклад: *...етиловане паливо, яке заливається через пістолети більшого діаметра...; всі баки вентилювалися в атмосферу; паливо від бака до двигуна подається по сталевих трубопроводах; звичайна гума, яка використовується у вакуумних або водяних шлангах, буде розм'якшуватися і*

руйнуватися) [28, с. 19] або з неозначено-особовим чи безособовим значенням (наприклад: *Чим більше продукції виробляється за кожну відпрацьовану людино-годину, тим більше реального доходу може бути розподілено в розрахунку на ту саму людину-годину; Припустимо, що країна Альфанія та країни Бетанія мають однакові розміри ВВП; Очевидно також, що економічний розвиток має більш важливе значення ніж стабільність*) [93, с. 39, 107].

Щодо дієслівних часових форм, то переважає теперішній час або такі його аспекти в романських та германських мовах, які мають значення справжнього невизначеного. Мета – показати події, явища з максимальним ступенем узагальнення та об’єктивності. Характерно, що найбільш поширеними є іменники з абстрактним значенням, а прикметники часто субстантивуються.

Весь словниковий запас, що вживається при створенні науково-технічних текстів, можна поділити на спеціальну й загальну мовну лексику. Найхарактернішою частиною спеціальної лексики є терміни. Термін – це слово або словосполучення, яке позначає те чи інше поняття з певної спеціальної галузі наукового знання або практичної діяльності. Вони характеризуються стилістичною нейтральністю і не залежать від контексту. Крім того, перекладачеві необхідно мати чітке уявлення про позначки, скорочення та системи виміру. Всі ці елементи повинні збігатися як у вихідному тексті, так і в готовому перекладі.

Будь-який вислів має за мету отримання певного комунікативного ефекту, тому прагматичний ефект становить найважливішу частину його змісту. Відтак, у тексті перекладу важливу роль також повинна відігравати його прагматика. Спроможність здійснювати на читача або слухача певний прагматичний вплив (інакше: комунікативний ефект) має будь-яке висловлювання або текст. Прагматичний вплив висловлювання може реалізуватися в повному обсязі або взагалі не реалізуватися щодо певного типу реципієнта. Висловлювання володіє прагматичним потенціалом, який по-різному реалізується в конкретних актах комунікації.

Співвідношення між прагматикою оригіналу й перекладу може бути різною, і прагматична адекватність перекладу необов'язково полягає в збереженні прагматики вихідного тексту. У ряді випадків еквівалентне відтворення змісту оригіналу забезпечує і передачу в перекладі прагматичного потенціалу. У деяких ситуаціях слід вдаватися до прагматичної адаптації тексту перекладу з метою забезпечення адекватного розуміння повідомлення реципієнтами [21, с. 115].

Прагматичної адаптації можна досягти різними способами: додаванням (доповненням), пропущенням (вилученням), узагальненням, конкретизацією, збереженням емоційного впливу вихідного тексту.

Перекладачеві необхідно дбати про досягнення бажаного впливу на реципієнта в залежності від мети перекладу, або відтворюючи прагматичний потенціал оригіналу, або видозмінюючи його, вдаючись до прагматичної адаптації перекладу. Вивчення прагматичних аспектів перекладу становить одну з центральних завдань теорії перекладу.

Зрештою, щоб досягти потрібного комунікативного ефекту, у перекладача є ряд прийомів, які допомагають йому розтлумачити ті моменти вихідного тексту, які можуть бути не зрозумілі реципієнтом перекладу. Ці прийоми складають так звану прагматичну адаптацію перекладу. Прагматична адаптація це зміни, що вносяться до тексту перекладу з метою досягнення необхідної реакції з боку реципієнта перекладу.

Оскільки переклад направлений на людину іншого менталітету, то адаптація вихідного тексту відбувається так, щоб він був максимально доступний [22, с. 96]. Адаптація відбувається за допомогою екстралінгвістичної інформації перекладача. Існують деякі способи адаптації вихідного тексту, такі як:

1) додавання (*officials and officers of bodies* – посадові і службові особи органів; *coolant* – охолоджувальна рідина; *diesel* – дизельне паливо);

2) пропущення (*engine firing* – порядок запалення; *carbon and hydrogen compounds* – вуглеводні);

3) генералізація (*to propel* – приводити в рух; *fuel system* – система живлення);

4) конкретизація (*exhaust stroke* – такт вихлопу; *intake stroke* – такт впуску; *muffler* – глушник; *bodies* – органи, *state power* – державна влада, *competition* – конкуренція, *unlawful* – неправомірний, *unfair* – недобросовісний, *types* – види, *limits* – межі, *public* – громадські, *abuse* – зловживання);

5) коментарі.

Багаторівнева аналітична операція, здійснена перекладачем, спрямована на те, щоб переклад відобразив такий же прагматичний вплив на свого реципієнта, як і оригінал на свого одержувача. Однак слід уточнити, що «комунікативний ефект» або «прагматичний вплив» не обмежується лише поняттям впливу в прямому сенсі цього слова, тобто спроможність викликати у читача конкретну реакцію або змусити його відчувати якісь емоції або почуття. Воно ширше, оскільки йдеться також про такий компонент, як розуміння читачем змісту повідомлення. У цьому саме і полягає завдання перекладача. Це означає, що перекладач повинен передати зміст оригіналу так, щоб реципієнт перекладу зрозумів зміст цього тексту так, як реципієнт оригіналу розуміє вихідне повідомлення. Щодо ефекту в першому значенні, то не завжди можна його досягти. Адже навіть текст, орієнтований на людей, що належать до одного і того ж суспільства, викликає різну реакцію з урахуванням відмінностей особистих даних цих людей, не кажучи вже про людей іншої культури, іншого світогляду.

Перекладач повинен пояснити читачам незнайомі або незрозумілі поняття, явища та мовні стереотипи, а також використовувати стандартну термінологію та слова, що використовуються носіями мови, для досягнення того самого оригінального тексту, встановленого автором для подібних цілей.

Тому прагматичні завдання обумовлюються факторами, які безпосередньо не пов'язані з мовою оригінального тексту, а саме: перекладацькі спроби здійснити першоджерельний вплив на одержувача перекладу, ставленням перекладача або реципієнта до ідей, оголошених у тексті або до авторської творчого стилю письма, особливою зацікавленістю обох до будь-якої частини змісту тощо.

Наявність прагматичних завдань також визначає метод оцінки результатів процесу перекладу, тобто найточніше передання авторського стилю письма та способу спілкування з аудиторією.

Взаємозв'язок між прагматикою оригіналу та перекладом може бути не однаковим, але при перекладі текстів у галузі науки і техніки найточніша передача сутності є головною потребою перекладу.

У низці випадків прагматичне «надзавдання» зобов'язує перекладача наукових текстів відшукати власний спосіб передачі специфіки матеріалу з дотриманням ситуативного контексту. При цьому він може запропонувати свій власний прийом перекладу інформації, котра міститься у тексті зазначеного функціонального стилю, як на рівні лексики, так і синтаксису.

Прагматика перекладу пов'язана з практичною реалізацією мети комунікативної діяльності перекладача. Щодо намірів перекладача, то процес перекладу неоднозначний. У перекладача є принаймні два завдання:

1) забезпечити максимальну близькість текстів оригіналу й перекладу, і з цих позицій переклад прагматично повинен бути зорієнтований на мову оригіналу;

2) взяти до уваги конкретного одержувача цільового тексту, його фонові знання, а в цьому відношенні переклад орієнтований на мову перекладу.

Цільова установка на одержувача цільового тексту передбачає наявність прагматичної адаптації, тобто адаптації відповідно до фону культури одержувача повідомлення й конкретних умов комунікації. Прагматична адаптація полягає в заміні невідомого відомим, незвичного звичним для одержувача посилу.

Звичайно, що поняття «адекватності» перекладу не може осмислюватися поза перекладацької прагматики. Як зазначалося вище, мета перекладу є обов'язковим фактором перекладацького процесу, який впливає на його результат. Вона ж визначає і ступінь прагнення перекладача до точності. Визнання перекладу адекватним неможливо засновувати лише на ступені вірності оригіналу. Адекватність в значній мірі визначається тим, наскільки текст

відповідає завданням конкретного перекладацького процесу й умов його здійснення.

З огляду на викладене вище щодо розуміння прагматичних проблем перекладу можемо зробити такі висновки:

1. Справжня прагматика перекладу містить у собі проблеми ставлення перекладача до своєї діяльності, наміри, які реалізуються в процесі перекладу. Вимоги до перекладача мають такі компоненти:

- високий рівень володіння мовами, як іноземною, так і рідною;
- країнознавчу компетенцію, що визначає наявність необхідного набору фонових знань;
- перекладацьку компетентність (уміння адаптувати перекладацький процес до типу перекладного матеріалу і умов комунікації, знання основних закономірностей перекладу, володіння перекладацькими навичками).

2. Переклад повинен бути прагматично адаптованим і здійснювати еквівалентний комунікативний ефект на одержувача повідомлення.

3. Перекладач повинен усвідомлювати наступне:

- «переклад потребує жертв»;
- втрати при перекладі неминучі, завдання перекладача – звести їх до мінімуму і, за можливості, компенсувати.

2.3. Виявлення і вирішення мовленнєвих проблем перекладу в науково-технічному дискурсі на матеріалі англійської та української мов

Переклад іншомовного тексту завжди пов'язаний з багатьма труднощами, які постають на шляху перекладача. При перекладі повинні враховуватися усі найдрібніші деталі іноземної мови. Завданням для перекладача постає завдання максимально точно відчувти стиль оригінального тексту та відтворити його у мові перекладу без порушення першоджерельної форми. Одним із найскладніших видів перекладу є науково-технічний переклад, через те, що для адекватного

інтерпретування матеріалу на іншу мовою потрібні не лише лінгвістичні, але й технічні знання.

Сфера технічного перекладу – це виконання перекладу текстів технічної тематики, а саме, документів різної спрямованості та спеціалізації, довідкової літератури, словників, сертифікатів якості або ж відповідності продукції, інструкцій з експлуатації устаткування, інженерних планів, плани контролю до виготовлення продукції, науково-технічних статей, ділових контрактів між компаніями, специфікацій та комерційних пропозицій. Технічний текст не може бути вільним переказом, навіть при збереженні сенсу перекладного документа. У такому тексті не повинно міститися жодних емоційних висловлювань та суб'єктивних оцінок.

Основні особливості перекладу науково-технічних текстів проявляються в обов'язковому розумінні перекладачем більшості термінів, які стосуються конкретної технічної галузі перекладу. Спеціаліст, який працює з науково-технічним текстом, повинен розуміти не лише семантику слів, але й того, як та у яких випадках краще їх застосовувати. Перекладач, який працює з науково-технічним текстом, повинен розбиратися не лише в питаннях лінгвістики, а й звісно в технічних дисциплінах. При перекладі слід завжди витримувати стиль оригінального документа. Зазвичай усім документам науково-технічного характеру властиві основні певні особливості. Серед них варто відзначити точний і чіткий характер викладення матеріалу, суворий виклад технічної термінології, ясну логічну послідовність інформації, однозначність при трактуванні викладеного матеріалу.

Доволі часто при перекладі англійською з'являються проблеми, що пов'язані з нестачею перекладачів, які на високому рівні володіють термінологією певної технічної галузі й розвиненими лінгвістичними здібностями. А для усунення недоліків перекладу тексту й максимально можливого його доведення до ідеального стану перед передачею його до кінцевої стадії, тобто до реципієнта, текст додатково вичитується знавцями технічного матеріалу й фахівцями з мовознавства. Науково-технічні тексти потребують максимально-точного

перекладу з використанням відповідних еквівалентів у вихідній мові. Синоніми й описовий переклад використовуються зазвичай тільки в екстрених випадках.

Для науково-технічних текстів англійської мови характерне домінування простих речень. У зв'язку з цим в англо-українських технічних перекладах часто використовується прийом об'єднання речень, у результаті чого двом або більше простим реченням англійського оригіналу відповідає одне складне речення в українському перекладі або навпаки при перекладі з української довге складне речення може бути розділене на декілька частин в перекладі англійською. Наприклад: *Most current long-range missiles consist of two or more rockets or stages that are stacked on top of each other. The second stage is on top of the first, and so on.* – *Більшість сучасних ракет далекої дії складаються з двох або більше ракет чи ступенів, які розташовані один над одним: другий ступінь знаходиться поверх першого і так далі; The first stage is the one that lifts the missile off the launch pad. It is sometimes known also as a “booster” or “main stage”.* – *Перший ступінь – це той, що піднімає ракету зі стартового майданчика; іноді його ще називають «ракета-носій» або «основний ступінь».*

В англійських науково-технічних текстах зустрічаються емоційні епітети, образні вислови, риторичні запитання й подібні стилістичні прийоми, що пожвавлюють розповідь і більш властиві розмовному стилю або художньому мовленню.

Зазвичай запитання зустрічаються у заголовках до текстів або в цитованих діалогах, наприклад: *Чи існують обмеження щодо функціональної мобільності танка? – Are there any restrictions in the mobility of the tank?; Якими є особливості будови та дії ракет великої дальності? – What are the features and structure of long-range missiles?; “Що Ви можете сказати стосовно захищеності гелікоптера “Блек Хок”?” – What can you say about the safety of the Black Hawk helicopter?; Яке призначення мають зенітні комплекси протиповітряної оборони близької дії? – What is the purpose of short-range air defense weapons?*

Вживання таких епітетів, як, наприклад, *successful* (вдалий, вдатний, успішний), *dramatic* (ефектний, драматичний, хвилюючий), *excellent* (відмінний,

величавий, визначний, неперевершений, пишний, чудовий) нерідко виявляються надлишковими в українському перекладі.

Також з точки зору лексичного аспекту перекладу, варто зазначити, що насиченість термінами є однією з визначальних характеристик науково-технічного тексту. Однак терміни можуть мати схильність до синонімії: одне й те саме поняття (або предмет) може іноді позначатися різними словами. Візьмемо для прикладу такий предмет, як *труба*, що англійською може перекладатися, як *tube* або ж *pipe*. Для пересічного громадянина великих відмінностей немає і він може ці терміни взаємозамінювати; проте, що стосується спеціалістів, наприклад, металургії, то перекладач повинен взяти до уваги той факт, що є принципова різниця між ними. *Pipe* – це кругла труба для розподілу і транспортування рідин і газів в системах трубопроводів. *Tube* – може бути круглої, прямокутної, квадратної або овальної форми, вимірюється за зовнішнім («*OD*») або внутрішнім діаметром («*ID*») і товщиною стінки («*WT*»), виражена в дюймах або міліметрах. Використовується не тільки в якості конструктивної частини, але також у теплообмінниках та обігрівачах для технологічного застосування.

Такі словосполучення, як *wooden case*, *wooden box*, та *wooden crate* загалом можна перекласти, як *дерев'яний ящик*; проте, звертаючи увагу на їхні функціональні відмінності, галузево адекватний переклад може бути зовсім різним. Наприклад:

– *wooden crate* – решітчастий, дерев'яний ящик, в який можна розмістити товари зі спрощеним виконанням автоматизованих операцій при транспортуванні продукції та її зберіганні. Є набагато економнішим видом пакування з точки зору фінансів та розміщенні у транспортному засобі;

– *wooden case/box* – дерев'яний ящик/коробка, що виготовлені для зберігання речовин або предметів, має прямокутну форму, більш дорожча версія пакування з деревини, користується популярністю через свою стійкість та якість.

За умови правильного смислового перекладу, продукція, що повинна зберігатись у таких видах пакування з найбільшою ймовірністю буде доставлена до споживача у найкращому стані.

Також до ряду синонімічних пар можемо віднести такі лексеми: *screen – shield* (екран), *trolley – dolly – truck – bogie* – (візок).

Значні труднощі можуть виникнути при перекладі слів, що мають кілька значень, тобто полісемантичних слів, таких як *service* зі значеннями *послуга, обслуговування, служба, функція, сфера діяльності, праця, установа, прислуга; market* у значенні *ринок, маркет, продаж, торгівля, попит; activity*, що можемо перекласти як *діяльність, захід, організація, активність, дії, енергія, спритність; power* з перекладом *влада, енергія, ступінь, двигун, міць, держава, могутність, потужність, право, сила; State*, що має значення *держави, області, стану, штату, положення, рангу; competition* у значенні *конкуренція, змагання, турнір, конкурс*.

Такі два явища, як багатозначність та синонімія, суперечать природі існування та функціонування терміна, але при тлумаченні певної ситуації, перекладач не може допустити невірного термінологічного перекладу. У цьому випадку свідомий вибір аналога може диктуватися лише добрим знанням певного предмета наукового опису.

Однак все ж основоположним способом перекладу термінів у будь-якій галузі є, перш за все, еквівалентний переклад. В. Н. Комісаров визначає еквівалентність як смислову спільність прирівнюваних одна до одної одиниць мови й мовлення [38, с. 58]. Тобто еквівалентом є сталий лексичний відповідник, що повністю збігається зі значенням іншомовного слова.

В англійській науково-технічній термінології існують такі слова, які мають сталі еквіваленти (відповідники) в українській мові, наприклад: *consumer* – *споживач*, *enterprise* – *підприємство*, *entrepreneur* – *підприємець*, *entrepreneurship* – *підприємництво*, *equipped* – *обладнаний*, *minerals* – *корисні копалини*, *producer* – *виробник*. Вони не набувають інших значень у будь-якій іншій сфері. Міститься у науково-технічних текстах також багато термінів не лише загальних, але і спеціальних (*entrepreneurial activity* – *підприємницька діяльність*, *unfair competition* – *недобросовісна конкуренція*, *the rights of consumers* – *права споживачів*, *public consumer associations* – *громадські організації споживачів*,

Convention – Конвенція, *certification* – сертифікація, *Member State* – держава-член, *European Community* – Європейське Співтовариство, *protection of health* – охорона здоров'я, *pressure equipment* – устаткування, яке працює під тиском, *watertube boilers* – водонагрівальний котел).

Проте еквівалентні терміни становлять лише малу частку загальної термінології, тому при перекладі безеквівалентних термінів мусимо звернутися до перекладацьких трансформацій.

Необхідність використання спеціальних засобів перекладу зумовлена мовленнєвими особливостями англійської та української мов. Нерідко перекладач змушений звертатися до різних замін та перетворень з метою найбільш повно відтворити у мові перекладу зміст тексту оригіналу.

Карабан В. І. [87, 88, 89] зазначає, що перекладні лексичні трансформації – це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою передачі їхніх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм та мовленнєвих традицій культури мови перекладу. Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі з причин невідповідності з точки зору значення і контексту.

З точки зору В. І. Карабана [87, 88, 89], існують перекладні лексичні трансформації, але дослідження свідчать, що потрібно відрізнити лексико-семантичні трансформації від лексико-граматичних.

При перекладі науково-технічних текстів нами було виділено такі трансформації:

1. Формальні лексичні:

– **Транскрипція** (відтворення фонем лексичних одиниць графемами цільової мови) : *control* – контроль, *player* - плейер, *toaster* - тостер. Цей вид перекладу використовується тоді, коли бажано відтворити лаконізм та специфіку іноземної мови.

– **Калькування** (форма запозичення з однієї мови в іншу, за допомогою якої семантичні компоненти терміна буквально перекладаються в їхні еквіваленти

мовою запозичень): *monopolistic position* – монопольне становище, *entrepreneurial activity* – підприємницька діяльність, *right* – право, *local* – місцевий, *law* – закон, *limits* – межі, *protection* – захист, *market* – ринок, *restriction* – обмеження, *quality* – якість, *safety* – безпечність, *services* – послуги, *consumers* – споживачі, *accumulate money* – накопичувати гроші, *achieve this objective* – досягти цієї мети, *actual output* – реальний випуск, *basic economic problem* – основна економічна проблема, *consumer goods* – споживчі товари, *cover their costs* – покривати їхні витрати, *develop one's business* – розвивати свій бізнес, *expectation of profits* – очікування прибутків, *fertility of the soil* – родючість ґрунту, *hire workers* – набирати робітників, *labor force* – робоча сила, *limited resources* – обмежені ресурси, *means of production* – засоби виробництва, *natural resources* – природні ресурси, *non-replaceability of some natural resources* – невідновлюваність деяких природних ресурсів, *possible output* – можливий випуск, *private ownership* – приватна власність, *production and distribution of goods and services* – виробництво та розподіл товарів та послуг.

2. Лексико-семантичні трансформації – це такі перетворення, що конкретизують або доповнюють смислові характеристики перекладу. Мета використання цих трансформацій – найбільше докладно пояснити читачеві думку, ідею автора:

– **Конкретизація** (слово з широким значенням у вихідному тексті замінюється в перекладі словом із більш вузьким значенням): *bodies* – органи, *state power* – державна влада, *competition* – конкуренція, *unlawful* – неправомірний, *unfair* – недобросовісний, *types* – види, *public* – громадські, *State* – держава, *abuse* – зловживання, *areas* – сфери, галузі; *at the state and local levels* – на **штатному** та місцевому рівнях, *buy supplies* – купувати **сировину**, *consumer demand* – споживчий **попит**, *efficient* – ефективний, *endeavor* – спроба, *ingredient* – складова, *likely to give a high return* – мають дати високий **прибуток**, *limited in supply* – обмежений **запас**, *major investments* – **значні** капіталовкладення, *make a profit* – **здобути** прибуток, *meet human needs* – **задовольняти** людські потреби, *methods of production* – **способи** виробництва, *original investment* – **вихідні**

інвестиції, *output* – продукція, *persuade* – спонукати, *public ownership* – усупільнена власність, *reasonable competition* – чесна конкуренція, *skillful* – досвідчений, *social statistical reporting* – громадська статистична служба, *technology* – техніка, *willing* – добровільний.

Практика доводить, що одне і те ж слово може конкретизуватися у різних випадках по-різному, що залежить від контексту та стильового напрямку. Наприклад: слово *point* має дуже широку семантику, елементи якої лексично реалізуються відповідно до ситуативної номінації. Наприклад: 1) *There are 2 points to be made here.* – Треба прийняти 2 рішення; 2) *Let me summarise the main points that have been made in this chapter.* – Дозвольте мені визначити загальний підсумок основних висновків зроблених у цьому розділі; 3) *It is at this point that we turn to technical questions.* – Саме на цьому етапі ми звертаємося до технічних питань; 4) *Let us now turn to the results that might come from answering point 2.* – Тепер звернімося до результатів, які можна отримати при відповіді на друге запитання; 5) *The point is that there is no definite interpretation of the data.* – Річ у тім, що немає точного пояснення цих даних.

Як бачимо, українській мові більш властива конкретизація, ніж англійській. Саме тому при перекладах нерідко треба замінити слово/ словосполучення, яке має широкий спектр значень, еквівалентом, конкретизованим відповідно до контексту і стильових вимог.

– **Генералізація** (лексично-семантична трансформація, внаслідок якої слово із вузьким значенням перекладається словом із широким семантичним навантаженням). Наприклад: *There and other intellectual underpinnings of technology are taken for granted in developed countries.* – Ці та інші інтелектуальні досягнення технології сприймаються як належне у розвинутих країнах.

Однак, наголошує В. І. Карабан, застосування генералізації може призводити до певної втрати точності інформації, тому використовувати її слід обачно, лише у тих випадках, коли вживання у перекладі словникового відповідника слова, що перекладається, не може призвести до порушення граматичних або стилістичних норм мови перекладу.

– **Семантична модуляція** – заміна слова або словосполучення мови-джерела одиницею мови перекладу, значення якої перекладається не на базі словникових відповідностей, а логічно виводиться із контексту [47]. Наприклад: *bring together* – *зв'язати у єдине, поєднувати*; *government planning* – *державне планування*, *labor supply* – *робоча сила*, *limited in supply* – *обмежений запас*, *managerial* – *організаторський*, *vocational education* – *професійне навчання*.

Розглянемо також приклад семантичної модуляції або ж смислового розвитку на рівні речення: *Important information comes from the authoritative sources.* – *Важливу інформацію можна отримати з авторитетних джерел.* Тобто в цьому випадку можна користуватися причинно-наслідковим відношенням.

– **Антонімічний переклад** – це крайній випадок семантичного розвитку, коли форма слова або словосполучення змінюється на протилежну (позитивна – на негативну і навпаки), а зміст перекладної одиниці залишається подібним.

Карабан В. І. [89, с. 88] називає антонімічний переклад формальною негативацією та класифікує його на три типи: 1) негативація, наприклад, *to continue* – *не зупинятися*, *small* – *невеликий*; 2) позивація, наприклад, *not widely applied* – *мало використовується*, *unabbreviated* – *повний*; 3) анулювання двох наявних у реченні негативних семантичних елементів (літота): *not uncommon* – *звичайний*, *not impossible* – *можливий*. Часто такий спосіб лексичної трансформації виправдовується стилістичними вимогами мови перекладу.

Отже, лексико-семантичні трансформації, а саме контекстуальні заміни та перетворення, семантичний розвиток допомагають ясніше та точніше передати зміст тексту. Практика свідчить, що жодний професійний переклад не обходиться без лексико-семантичних та, водночас, лексико-граматичних трансформацій.

3. Граматичні:

– **Перестановка (зміна порядку слів):** *the abuse of a monopolistic position in the market, the unlawful restriction of competition, and unfair competition, shall not be permitted* – *не допускаються* зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція;

entrepreneurial investment – капіталовкладення, яке зробив підприємець; *free enterprise system* – система вільного підприємництва; *promote the public safety* – піклуватись про безпеку громадян; *public services* – послуги, що входять до компетенції державних установ; *regulating and guiding the U.S. economy* – процес керування економікою США; *resource allocation* – розподіл ресурсів; *riches of the sea* – морські багатства; *satisfy all the people's wants* – задовольняти потреби суспільства.

– **Зміна частини мови:** *goods or services of a quality and price to compete with others* – товари та послуги достатньої якості та за конкурентоспроможною ціною.

– **Зміна граматичної форми:** *work* – роботи; *the activity of public consumer associations* – діяльність громадських організацій споживачів.

4. Лексико-граматичні:

– **Додавання:** *officials and officers of bodies* – посадові і службові особи органів, *a world conference on data communication* – Всесвітня конференція з питань передачі даних.

У деяких фразах вживання додаткових слів зумовлено стилістичними міркуваннями, наприклад: *modern computers* – сучасні **види** комп'ютерів; *Aerial photographs are photographs taken by cameras in aircrafts or satellites.* – Повітряні фотографії – це знімки, зроблені камерами, що встановлені на літаках і супутниках.

Причиною додавання слів часто є різниця між граматичними конструкціями вихідної мови та цільової. Наприклад, у реченні *The interconnect band permits transmission via any communication protocol* можливі два варіанти: *дозволяє здійснити передачу* та *дозволяє передавати інформацію*.

Таким чином, перекладач у разі необхідності може здійснювати лексико-граматичну трансформацію додавання певних доречних слів, але мусить пам'ятати, що вони не повинні змінювати сенс тексту оригіналу.

– **Пропущення (вилучення):** *cope with* – подолати, *limited in supply* – обмежений запас, *make the fullest use of* – повністю застосувати, *regulating and*

guiding the U.S. economy – процес керування економікою США, *responding to signals from markets* – що відповідають на запити ринку. Причиною може бути вживання парних синонімів, а наслідком – відповідне інтегрування смислу в одному слові в мові перекладу: *monitoring and control* – керування, *terms and conditions* – умови, *rate and velocity* – швидкість. Безумовно, «вилучати можна лише ті елементи смислу, що певним чином дублюються в оригіналі, або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої». Треба пам'ятати, що вилучення слова можливе тільки у контекстах з тавтологічним, або надмірним лексичним наповненням. Тому варто стежити за тим, щоб у перекладі не було змінено обсяг оригінальної інформації [90, с. 50].

5. Стилістичні: *unfair* – недобросовісна (метонімічний переклад (ціле → частина), *bodies* – органи; *mouth* – вхідний отвір, горловина, відкриття, щелепи; *rocket* – заглиблення, камера, баластний мішок, осередок; *relief* – випуск (газу), скидання, задній кут; *round* – обхід, засипка; *season* – загартування, витримка, природне старіння (реметафоризація).

Перекладач має бути дуже обережним під час відтворення значень метафоричних термінів науково-технічної літератури. Метафори, наголошує В. І. Карабан, не обов'язково завжди відтворюються в мові перекладу метафоричною лексичною одиницею, якщо внаслідок перекладу певним чином порушуються стилістичні та жанрові параметри мови перекладу та її мовлення [91, с. 203]. Так, при перекладі у різних випадках українською мовою англійського терміна *face*, наприклад, у реченні *The face of a material needed repairing* можуть бути використані такі відповідники, як *зовнішня поверхня, облицювання, лицьовий бік, передня грань*.

Багато метафоричних термінів не мають прямих відповідників у мові перекладу, тому часто перекладач може варіювати їхні значення, звертаючи головну увагу на контекст, оскільки терміни можуть мати навіть несхожі значення, наприклад: *natural fall* – падіння, знищення, висота падіння, руйнування; *fault* – ушкодження, дефект, коротке замикання, розрив, скидання; *field* – поле, підмагнічування, індуктор, місце монтажу; *finger* – штифт, стрілка, рапіра; *fire*

– розпалювання, спалення пального, випал, вибух; *meet* – точка перехрещення, роз'їзд, схрещення потягів.

Згідно з визначенням професора В. Н. Комісарова, відповідники-аналоги створюються шляхом пошуку найближчих за значенням одиниці мови перекладу для безеквівалентної одиниці мови оригіналу [38, с. 149]. Наприклад, *false ring* – помилкове річне кільце (у дерева), *black sand* – вугільно-піщана суміш, *false shield* – захисна маска тощо.

У деяких випадках значення термінологічної метафори в перекладі перехрещується із значеннями оригіналу, наприклад: *mud trap* – грязевловлювач, *twilight zone* – зона затухання (сигналу маяка), *time rise* – прагнення сигналу в часі.

Однак частіше близькість значень еквівалентних одиниць в оригіналі та перекладі далеко не абсолютна, і подібний переклад термінологічної метафори може використовуватися лише в повному контексті [42, с. 149]. Наприклад: *picker* – породовідборочна машина, *fishing piece* – стикова накладка, *black ring* – тонкий пласт вугілля тощо.

При аналізі перекладу було з'ясовано, що лише 14 % від загальної кількості термінів науково-технічної тематики мають сталий відповідник. Решта зазнала перекладацьких трансформацій, серед яких найуживанішими є: конкретизація, калькування, пропущення, зміна порядку слів та семантична модуляція. Менш уживаними виявилися доповнення (додавання), описовий переклад, зміна частини мови та форми, генералізація. Інколи при перекладі було використано декілька трансформацій одночасно для більшої чіткості передачі значення терміна.

Висновки до розділу 2

Переклад текстів науково-технічної спрямованості – це одна зі сфер перекладацької діяльності, де професійне виконання роботи можливе лише висококваліфікованими (технічними) фахівцями, які добре володіють предметними знаннями, вузькогалузеву термінологією, а також на достатньо високому рівні обома мовами – іноземною і рідною, оригіналу й перекладу.

Процес перекладу зазвичай починається з попереднього перекладацького аналізу тексту, текст стає, перш за все, об'єктом вивчення. Перекладач розглядає його зовнішню і внутрішню структури, прагматичні і соціолінгвістичні аспекти, визначає основні параметри тексту, розподіл інформації, детально вивчає засоби вираження основних текстових категорій в оригіналі і розглядає можливі шляхи забезпечення ефективної комунікації в ланцюжку: автор оригіналу – перекладач – читач. Визначення норми процесу перекладу для кожного виду перекладу потребує урахування до уваги смислових, жанрово-стилістичних, прагматичних, соціально-конвенціональних та ситуативних факторів.

Тексти науково-технічної спрямованості характеризуються абстрактно-узагальненим характером викладу, послідовністю, наявністю в тексті термінів, точністю, логічністю, безособовістю і низьким ступенем емоційності, які перекладач повинен, безумовно, забезпечити, передати. Завдання перекладу полягає в максимально точному та адекватному перенесенні тексту оригіналу мовою перекладу, а досягти максимально можливої відповідності змушує перекладача визначити ті складові сенсу, які необхідно відобразити максимально точно й повно, а також ті, які можна пропустити в процесі перекладу.

У зв'язку з цим у широкому сенсі прагматична норма перекладу зобов'язує перекладача застосувати широкий ряд синтаксичних та лексико-семантичних трансформацій, бо завданням адекватно виконаного перекладу є не лише перенесення сенсу висловлювання у формі, що воно мало на початку, а й реалізація його у мові перекладу таким чином аби зберігалася його іллокутивна мета або ж прагматична установка авжеж за допомогою застосування певних засобів мови перекладу.

Досить серйозною проблемою при перекладі науково-технічних текстів є проблема без еквівалентності термінів. У такому випадку перекладачем підбирається найбільш відповідний за змістом термін у мові перекладу. Перекладацький аналіз показав часте використання перекладацьких трансформацій в процесі перекладу науково-технічних текстів, таких як конкретизація, калькування, пропущення, зміна порядку слів та семантична модуляція.

Існує множина загальних характеристик перекладу науково-технічних текстів, що були відмічені в текстах англійської мови, а також наявні в науково-технічному дискурсі українською мовою. Це, передусім, стосується інформативної насиченості тексту і пов'язаної з нею термінологічною варіативністю, також відноситься до стандартної та хронологічної манери викладу матеріалу, його іменним характером, щодо більш широкого застосування абстрактних і загальних слів і понять, різноманітність фразеологічних еквівалентів слова і термінологічних штампів.

Причому варто зробити висновок про те, що між англійською та українською мовними стилями можуть бути відсутні граматичні, лексичні та стилістичні збіги. Кожен професійний перекладач науково-технічної літератури повинен володіти, так би мовити, арсеналом допоміжних засобів. Це і науково-технічна й довідкова література різної тематичної спрямованості, і спеціалізовані словники, які допоможуть перекладачеві уникнути неточностей і стилістичних помилок. Технічний переклад передбачає не лише переклад слів з однієї мови на іншу, але й застосування цілого комплексу знань, лінгвістичних та вузькоспеціалізованих.

У багатьох випадках метафоричні терміни не мають відповідників у мові перекладу. Але це не означає, що значення еквівалентної одиниці не може бути передано у перекладі, або що такий термін перекладається з меншою точністю, ніж одиниці, які мають прямі відповідники. Тобто при перекладі безеквівалентного метафоричного терміна перекладач створює оказіональні відповідники. Семантичні аналоги – це один із типів подібних еквівалентів.

Складність науково-технічного перекладу полягає в тому, що безліч слів є полісемантичними і їхні значення в різних мовах часто не збігається, а без знання предмета неможливо правильно підібрати правильний варіант технічного перекладу. Крім того, від перекладачів потрібні не тільки знання теорії предмета перекладу, але й практичний досвід, вміння добре орієнтуватися серед видів технічного перекладу.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ФУНКЦІОНАЛЬНО-ЛІНГВІСТИЧНОЇ МОДЕЛІ ПЕРЕКЛАДУ В НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ДИСКУРСІ

3.1. Побудова алгоритму дій при виконанні письмового перекладу науково-технічного

Робота перекладача досить складна й потребує певних навичок і компетенцій. Бути широкопрофільним перекладачем науково-технічних текстів в наші дні досить важко, так як це передбачає наявність величезного обсягу знань і досвіду перекладу в різних технічних областях. Найчастіше зустрічаються вузькогалузеві перекладачі, які відточують до ідеалу свої навички перекладу в тій чи іншій галузі. Існує безліч різноманітних галузей і тематик, за дослідження яких може узятися перекладач-початківець. Однак є певний набір загальних вимог, який, так чи інакше, варто застосувати до всіх перекладачів незалежно від їхньої спеціалізації:

1. Перш за все, глибокі знання та уміле володіння рідною мовою.
2. Знання принаймні однієї іноземної мови на високому рівні.
3. Уміння грамотно використовувати загальні та спеціальні робочі джерела інформації.
4. Принаймні добрі знання сфери діяльності оригіналу.
5. Відмінне знання спеціальної термінології як у мові оригіналу, так і у мові перекладу.
6. Володіння певними видами технічного перекладу, знання різноманітних перекладацьких прийомів і трансформацій та, звичайно ж, вміння застосовувати їх на практиці. Більш того, необхідно зазначити, що деякі перекладацькі компанії переважно набирають до себе в штат перекладачів з технічною, а не з філологічною, освітою, оскільки вони мають більш досконалі знання в області науки і техніки та, відповідно, у тій галузі перекладу, в якій вони спеціалізуються.

Перекладачі-лінгвісти намагаються тримати свої позиції та гідно конкурувати, а тому активно вивчають обрані ними технічні тематичні області, а будь-які прогалини в знаннях тематики їм дозволяє компенсувати знання теорії перекладу.

При виконанні письмового технічного перекладу в спеціальній області для виконання грамотного і якісного перекладу перекладач повинен діяти за певними алгоритмами. Виконання повного технічного перекладу передбачає найбільш повний алгоритм дій, який містить всі можливі етапи роботи як з оригіналом, так і з перекладом. Для деяких спеціалізованих текстів науково-технічної спрямованості, необхідно розробити доповнений алгоритм виконання перекладу. Такий алгоритм повинен бути орієнтований на практичний результат і містити у собі лише найнеобхідніші етапи перекладацької діяльності.

На нашу думку, алгоритм виконання письмового перекладу текстів науково-технічної спрямованості, повинен містити у собі наступні пункти:

1. Ознайомлення з початковим текстом. Цей етап передбачає розуміння того, про що йдеться в тексті. Необхідно визначити спеціалізацію тексту, зрозуміти, які саме додаткові матеріали можуть допомогти зрозуміти те, про що йдеться в конкретному вузькоспеціалізованому тексті. Також перекладач повинен провести ретельний попередній перекладацький аналіз, звертаючи увагу на смислові та орфографічні помилки оригіналу, якщо такі є. Окрім того, на цьому етапі необхідно співвіднести усі наявні в документі графіки та схеми з текстом, щоб користуватися ними при перекладі. За можливості, варто знайти додаткову інформацію з метою формування термінологічної бази, якою можна буде користуватися при перекладі.

2. Верстка оригіналу. У процесі перекладу різних документів часто виникає необхідність оформлення їх у максимально наближеному до оригіналу виді або ж збереження в перекладі графічних елементів.

Верстка – це процес послідовного збору на екрані тексту, рисунків та інших елементів документа в єдину форму, ідентичну вихідної або фактично представленої. Тобто йдеться про розставлення рисунків, графіків, абзаців,

заголовків, зносок, коментарів, стилістичних виділень в тексті так само, як і в наданому оригіналі, або відповідно до обговорених побажань.

Більшість документів, які потрібно перекласти, написані не в форматі «.doc». Більш того, практично всі документи науково-технічної галузі містять різні схеми, зображення, графіки та інші неодмінні атрибути текстів даного типу. Внаслідок цього перекладач повинен вміти робити верстку оригіналу, щоб надалі перекласти не тільки текст, але й підписи до схем і рисунків, оскільки без якісного перекладу супровідних надписів неможливо відтворити в документі перекладу адекватний вихідний текст.

Всі оформлення щодо верстки виконуються професіоналами з використанням більшості відомих комп'ютерних програм для верстки та макетування (зокрема Adobe Photoshop [101], Page Maker [106], Adobe Illustrator [100]).

3. Чорновий переклад. На етапі чорнового перекладу перекладачеві необхідно грамотно перекласти оригінальний документ, замінивши всі поняття і терміни вихідної мови їх еквівалентами в мові перекладу, а також повністю передати зміст оригіналу. Головним завданням на цьому етапі є не відтворення стилістично грамотного тексту, а написання чорнового варіанта, який несе в собі поки лише зміст вихідного документа й еквівалентного йому тексту лише на семантичному рівні.

4. Редагування чорнового перекладу. На цьому етапі перекладач редагує вже готовий чорновий переклад, використовуючи граматично правильні конструкції та намагаючись відтворити еквівалентність вихідного тексту й тексту оригіналу на рівні стилістики мови.

5. Перевірка перекладу на його якість. На цьому етапі перекладач перевіряє текст на наявність граматичних, орфографічних і формальних помилок, а також здійснює перевірку термінології. Крім того, текст перекладу повинен пройти перевірку на однорідність термінології.

Незалежно від того, наскільки досвідчений перекладач або наскільки серйозно він здійснює перевірку власної роботи, це не може само по собі гарантувати відсутність помилок у перекладеному тексті. Особливо це актуально, коли кількість тексту для перекладу велика. Зрештою, якісний переклад повинен не лише точно надати оригінальний зміст, але й бути вірно оформленим згідно з орфографічними, пунктуаційними і граматичними правилами.

Для виконання перекладу бездоганної якості необхідно дотримуватись однакової термінології у тексті (за наявності такого — відповідно до попередньо затвердженого глосарія із замовником перекладу), однакового написання слів у тих випадках, коли існує декілька варіантів (наприклад, в разі зі складними англійськими словами, можливе написання яких може бути разом, окремо і через дефіс дотримання правил типографій (наприклад, вживання нерозривних пробілів в потрібних місцях), написання чисел відповідно до правил і стандартів цільової мови тощо. Тому, щоб усунути погрішності, що зумовлені людським фактором, процес перевірки потрібно автоматизувати, принаймні довести до автоматизму.

Безумовно, не все в перекладі може бути перевірено автоматично, проте комп'ютерні програми вже зможуть впоратися з оцінкою текстових та формальних параметрів. Це і написання, і наявність кожної пари дужок чи лапок, що використовуються, і застосування певного перекладу у разі появи тих чи інших термінів в оригіналі. Причому програма зможе розпізнати та детермінувати те, що жива людина навряд чи помітить, наприклад, невірні символи, що мають майже ідентичну форму (наприклад, російське С і латинське C). Можна в таких програмах знайти також недоліки стилістичного оформлення: недопустимі слова для цього типу тексту (зазвичай вони попередньо задаються перекладачем при редагуванні у вигляді списку), надмірне скупчення приголосних на стику слів або ж перенасиченість речень займенниками.

Звісно, автоматична перевірка тексту може бути здійснена у програмі Word, однак він не здатний зіставити оригінал з перекладом.

Ефективніше є можливість перевірити виконаний переклад за допомогою програм, так звані Translation Quality Assurance (TQA). Вони використовують значну кількість критеріїв для контролю і дозволяють користувачу встановлювати власні критерії перевірки. Окрім того, вони можуть одночасно виконувати перевірку великої кількості документів, які можна завантажити в ці програми цілими теками. Засоби TQA можуть працювати тільки з певними форматами файлів, але переклад, який підлягає перевірці, або перекладацьку пам'ять можна експортувати хоча б в один із допустимих форматів з тієї програми, в якій переклад був виконаний.

Серед найбільш відомих засобів TQA можемо виділити такі як Verifika [103], XBench [110] і QA Distiller [107].

6. Вичитування готового перекладу. Перекладач здійснює остаточну вичитку вже готового перекладу і вносить в переклад останні правки.

7. Верстка перекладу. Перекладач робить зворотну верстку в формат оригіналу, повністю завершує процес перекладу. На цьому етапі важливо правильно зіставити всі супроводжувальні надписи з цільовими схемами та рисунками. В іншому випадку можуть бути допущені неприпустимі помилки, що повністю викривляють зміст перекладу і здатні ввести в оману реципієнта.

Спеціальність технічного перекладача важка і має безліч особливостей. Стати технічним перекладачем непросто; для цього необхідно досить багато часу приділяти самоосвіті. Ця професія передбачає не лише відмінне знання одного або декількох мов на додачу досконалим знанням рідної, але й наявність високого рівня ерудиції в технічній сфері. У більшості випадків технічні перекладачі володіють конкретною вузькою спеціалізацією. Проте це зовсім не означає, що буде достатньо знати й розбиратися лише у вузькій сфері. Технічний перекладач ніколи не повинен відставати від прогресу. Водночас слід зазначити, що, на жаль, досить часто навчальна література знаходиться на крок позаду від технічного прогресу.

Загалом в перекладацькій справі виділено декілька рівнів якості, які можуть бути запропонованими перекладацькими компаніями. А за певні рівні якості відповідальні різні люди і переклади різної якості, відповідно, будуть відрізнятися вартістю, а також терміном виконання. Таким чином, деяким клієнтам перекладацьких компаній достатньо одержати неповний переклад, а деякі клієнти задовольняються скороченим або ж фрагментарним перекладом. Якщо клієнт не збирається публікувати переклад для широкого загалу, а він потрібен йому лише для особистих потреб, то з такою метою економії може стати в нагоді реферативний переклад. Для цього, як правило, досить буде участі одного перекладача, фахівця певної тематики. Однак важливо підкреслити, що навіть у неповному перекладі необхідно дотримуватися єдності термінології, повинні бути відсутніми орфографічні та пунктуаційні помилки.

Якщо ж замовник планує опублікувати переклад, будь-то інструкція або каталог, то переклад має бути повним, детальним, і його може забезпечити навіть ціла команда перекладачів. Як правило, принаймні необхідний лінгвіст-перекладач, який має загальні уявлення про те, про що йдеться в оригіналі, а також на високому рівні володіє мовою оригіналу та мовою перекладу. Крім того, у співпраці з лінгвістом-перекладачем зазвичай працює перекладач-редактор, який має технічну освіту і, відповідно, глибокі знання з тематики вихідного тексту.

3.2. Особливості моделювання перекладу в науково-технічному дискурсі

Для виконання та компетентного оформлення перекладу необхідно бути ознайомленим з граматичними, орфографічними, пунктуаційними правилами обох мов, що, до речі, мають суттєві відмінності між собою. В обох досліджуваних нами мовах існують конкретні норми та правила, що поширюються на вживання і написання дат, числівників, великих і малих літер,

слів разом або ж окремо, географічних назв, складноскорочених слів; побудову скорочень, вживання лапок, оформлення переліків, таблиць і рисунків.

Існує така тактика у межах стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу при перекладі з англійської українською, яку можна назвати тактикою коректного оформлення інформації. При аналізі існуючого матеріалу ця тактика була реалізована за допомогою таких трансформацій як заміни та перестановки. Розглянемо деякі особливості детальніше [72, с. 229]:

1. Написання власних назв. Застосування лапок є важливим при перекладі назв іноземних компаній, комерційних закладів та інших організацій. Передати назву будь-якої іноземної організації українською мовою можна декількома способами. Можна назву компанії транслітерувати і позначити її у лапках. Наприклад, *Bradano Co* = компанія «Брадано Ко». Або ж залишити латинський варіант написання назви і написати її без лапок, як от компанія *Bradano Co*. При цьому необхідно в обох варіантах поставити попередньо слово *компанія* або ж *фірма*, що може відмінюватись за родами, а назва залишається невідмінюваною. Наприклад: *The technical requirements have been developed by Skala*. – Неправильно: *Технічні вимоги розроблені Скалою*. Правильно: *Технічні вимоги розроблені компанією Skala (компанією «Скала»)*.

Щодо написання скорочених назв фірм, то вони пишуться без лапок в обох мовах. При написанні скорочених назв слід звернути увагу на те, що при зазначенні назви компанії в українській мові лише перша літера повинна бути великою, тобто як у прикладі *компанія Ай-ті-сі-оу* (але *компанія ІТСО*), *компанія Ем-і-ей* (або *компанія МЕА*). Тож використання лапок в українській мові є доволі частотним, оскільки вони є засобом для виділення певної інформації у тексті, так само на ряду з іншими розділовими знаками, а в англійській навпаки – досить рідко, зазвичай лише при передачі прямої мови.

Переклад з української на англійську має свої нюанси. Загалом, існує два варіанти перекладу українських назв компаній та організацій. Перший варіант – це збереження назви у англійському перекладі за допомогою транслітерації *ТОВ*

«МЕТАЛТЕХСНАБ» – *TOV METALTEHNSNAB*, а другий застосовується для назв, що містять багато загальних слів; тоді необхідно такі назви перекладати калькуванням: *ТОВ «ЗАВОД КОЛЬОРОВИХ МЕТАЛІВ» – NON-FERROUS METALS PLANT TOV* або ж *LLC*.

2. Передача метричних мір. При передачі з англійської на українську мову позначень фізичних величин у повній формі відбувається заміна на скорочений варіант: *22 metric tons – 22 т, 3 meters – 3 м*. Відповідно до пунктуаційних правил написання української мови метричні міри пишуться без крапки наприкінці, так само як і в англійській мові крапка взагалі не застосовується зі скороченнями фізичних величин та мір. Наприклад: *cm – см (centimetre – сантиметр), m – м (metre – метр), kg – кг (kilogram – кілограм), ft (foot, feet) – фут, фути, lb (libra, pound) – фунт, mph (miles per hour) – милі на годину*. Винятком є лише написання у скороченому вигляді дюймів, тобто *in. (inch)*, оскільки таке написання без крапки може помилково сприйнятися за прийменник *in – в/у*.

3. Оформлення запису дати. При записі дат у перекладі з англійської мови на українською відбуваються зміни у порядку слідування року, місяця та числа. У науково-технічній документації в українській мові відповідно до норм оформлення дати існує загалом два варіанти: цифровий та словесно-цифровий. Дата записується в один рядок арабськими цифрами у такій послідовності, як день (число), місяць, а останнім іде рік. Компоненти дати розділені між собою крапкою і без жодних інтервалів. При оформленні дати у цифровому варіанті число та місяць проставляються у двозначній формі, а рік має чотиризначне оформлення, без крапки наприкінці. Як-от: *01.09.2015*. При словесно-цифровому способі написання дат, що зазвичай має свою популярність при оформленні нормативно-правових документів, маємо наступну структуру як от наприклад: *7 жовтня 2017 року*. При цьому вживання слова «рік» є необов'язковим, його можна замінити на скорочену форму «р.», наприклад: *7 жовтня 2017 р.*

Щодо оформлення дати в англійській мові, то ще треба враховувати, що існує два основні варіанти англійської – британський та американський, а тому є

відповідні норми. Треба завжди звертати на це увагу аби уникнути проблем при зчитуванні дат. Тож, розглянемо їх детальніше. Британський варіант написання повністю є ідентичним до українського, тобто порядок написання такий самий – число, місяць, рік, а американський має таку схему – місяць, число, рік. Підсумуємо та зазначимо коректні варіанти оформлення дат у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Оформлення запису дати

Спосіб оформлення	Українська мова	Англійська мова	
		Британський варіант	Американський варіант
Цифровий	12.02.2020	12.02.2020	02.12.2020
		12/02/2020	02/12/2020
		12-02-2020	02-12-2020
Словесно-цифровий	3 липня 2019 року / (р.)	3 July 2019	July 3, 2019

Якщо оформлювати дату в англійській мові цифровим способом, то маємо аж три можливі варіанти, використання яких залежить від особистих уподобань перекладача та традицій їх зазначення в документації певного підприємства. Як можемо спостерігати, в англійському перекладі словесно-цифровим способом слово «рік» пропускається.

4. Запис багаторозрядних числівників. У перекладі з англійської українською при написанні багаторозрядних числівників необхідно замінити коми на пробіл (EN→UA, 338,159,180 → 338 159 180).

5. Запис десяткових дробів. При перенесенні десяткових дробів з англійської в українську крапку замінюємо на кому, тобто за допомогою коми ми відокремлюємо цілу частину числа від її дробової складової (EN→UA, 56,745.25 → 56 745,25). Проілюструємо:

Таблиця 3.2

Зразок оформлення даних таблиці про хімічний склад

Марка сплаву	Основні компоненти, %		Домішки, %, не більше					
	Cu	Zn	Al	Fe	Ni	Sn	Pb	Інші разом
CuZn36	63,5-65,5	Ост.	0,02	0,05	0,3	0,1	<u>0,029</u>	0,1

Примітка. У суму інших домішок входять Bi, P, S, Si, Sb, Mn, As.

Таблиця 3.3

Переклад даних таблиці про хімічний склад

Alloy grade	The main components, %		Impurities, %, maximum					
	Cu	Zn	Al	Fe	Ni	Sn	Pb	Other *
CuZn36	63.5-65.5	Oth.	0.02	0.05	0.3	0.1	<u>0.029</u>	0.1

Note*: The other impurities include Bi, P, S, Si, Sb, Mn, and As.

Тобто в англійській мові при записуванні десяткових дробів для відокремлення цілого числа від дробового, використовуємо крапку, а в українській мові – кому. При цьому запис іде без пустих місць (без пробілу) між цілим та дробовим числом.

Щодо відсутності пробілу в зазначенні ілюстрацій, то, наприклад, Рис. 1, *a* англійською мовою потрібно писати як Fig. 1*a*, тобто без коми й відступу.

Загалом, застосування певної тактики перекладу значно не впливає на повноту і точність передачі інформації в перекладі, проте гарантує сприйняття інформації тексту перекладу реципієнтом без жодних складнощів. Порухення основних правил хоч і не спричинить за собою спотворення інформації, але може створити труднощі в сприйнятті тексту перекладу і, відповідно, не дозволить забезпечити ту комунікативну інтенцію, яку закладав першочергово автор вихідного тексту. У деяких аспектах все ж таки потрібно бути дуже уважним і

прискіпливим при вживанні пунктуації, як-от щодо числах при математичних розрахунках або ж при виставленні рахунків.

Серед перекладацьких трансформацій, за допомогою яких може бути реалізована практика правильного оформлення інформації, можна назвати такі, як перестановка, додавання, заміна, вилучення (пропущення).

Перекладачі досить часто зазнають нерозуміння того, яким способом найкраще перекласти аббревіатури організаційно-правових форм (ОПФ) та найменування компаній, як з англійської мови на українську, так і навпаки. Технічний переклад – справа досить складна, адже не завжди слово-аналог в іноземній мові позначає те ж саме, що на мові оригіналу. Особливо це стосується юридичних термінів; наприклад, одне із типових запитань – як краще перекласти англійською аббревіатуру *TOB*. На практиці можемо зустрічати декілька можливих варіантів: *TOV, LLC, Ltd, LLP*. Також важливо звернути увагу на те, що в англійській мові ці позначення пишуться після назви компанії, а не перед, як в українській мові. Слід одразу зазначити, що єдиної правильної відповіді немає. Перекладачі та юристи досі не дійшли спільної думки. Тому як перекладати – справа стилю. Іноді в іноземних компаній є власні вимоги щодо перекладу і тоді вони окремо повідомляють про це перекладачу яке формулювання використовувати найкраще. Якщо таких вимог немає, то відповідальність за це повністю на перекладачеві.

Розглянемо можливі варіанти перекладу детальніше. Першим варіантом є те, що ми можемо залишити аббревіатуру *TOB* в англійському варіанті застосувавши транслітерацію, за бажанням можна в дужках прописати *Limited Liability Company*.

Абревіатура *TOB* має, фактично, таке значення: (1) це організаційно-правова форма організації, (2) яка зареєстрована в Україні (3) та діє згідно з українськими законами, правилами, положеннями і регламентами (які відповідно були розроблені для товариств з обмеженою відповідальністю).

Зустрівши у тексті фразу типу «*Керівництвом TOB “ЕКСПОМЕТ ПЛЮС” було заплановане придбання за власні кошти установки горизонтального*

безперервного лиття...», ми одразу усвідомлюємо, що йдеться про українську компанію. При прочитанні такого речення, як, наприклад, «...на міжнародній конференції у м. Відень *EVEK GmbH, MEA SARL, BEYER S.r.l., Thyssenkrupp Oy, ООО “ВОСХОД”* заявили про початок співпраці в галузі машинобудування та оголосили план проведення робіт на наступний рік...» також стає зрозумілим, що і цьому реченні йдеться про співробітництво компаній з Німеччини, Франції, Італії, Фінляндії з Росією.

Вищезазначені скорочення *GmbH, SARL, S.r.l. Oy* й *ООО* в перекладі означають те ж саме *ТОВ*, проте ми одразу ж усвідомлюємо, що ці фірми з наведеного нами прикладу були зареєстровані не на території України та не підпорядковуються нашому законодавству, а ведуть свою діяльність відповідно до законів країн, де вони зареєстровані. До того ж, переклад організаційно-правових форм цих компаній як *ТОВ* міг би дезорієнтувати читача. Тому при перекладі з англійської українською збереження автентичності ОПФ буде найкращим варіантом, тобто можемо залишити *LLC* також і в перекладі, або ж як варіант ще можна застосувати транскрипцію, тобто перекласти *LLC*, як *Ел-Ел-Сі*. Таких само правил потрібно дотримуватись і при перекладі з української.

Однозначною перевагою такого перекладу є те, що з точки зору юриспруденції не виникне жодних сумнівів щодо юридичного статусу компанії, оскільки український варіант *ТОВ* має більш широкий статус, ширше поняття, а такі можливі інтернаціональні варіанти, як *Ltd* і *LLC* є більш конкретними, і вибираючи одне з обмежених товариств в англійському варіанті, ми можемо обмежити його сенс. Також позитивним фактом буде те, що це полегшить оформлення міжнародної документації та реквізитів: аббревіатура *ТОВ* буде більш зрозумілою і коректною при переказі грошових сум у вітчизняні компанії. Мінус полягає в тому, що така аббревіатура не завжди може бути зрозумілою закордонним партнерам, оскільки українська мова за кордоном поширена не так, як латиниця в Україні, проте це компенсується за допомогою розшифрування у дужках, щоб не допустити плутанини і спотворення сенсу.

Наведемо декілька прикладів: *ТОВ «ЮКА ІНВЕСТ» – YuKA INVEST TOV, ТОВ «БАТЕКС» – BATEKS, ТОВ «АГРОТЕК» – АНРОТЕК TOV.*

Проте перекладач може також перекласти організаційно-правову форму товариства з обмеженою відповідальністю, дібравши аббревіатурі *ТОВ* еквівалент в англійській мові. Найбільш близькі за змістом є два смислових аналогічних варіанти:

– *LLC* повністю пишеться як *Limited Liability Company* (дослівний переклад на англійську мову – словосполучення *компанія з обмеженою відповідальністю*). Така аббревіатура достатньо розповсюджена, і найчастіше просять використовувати саме її, тому що серед інших аналогів цей найбільш близький за змістом до оригіналу. Деякі експерти стверджують, що цей варіант набув значного поширення в Сполучених Штатах, а в Великобританії і в країнах Британської співдружності не здобув такої популярності. Однак не можемо стверджувати, що це установлена догма, бо це лише думки, що доволі-таки користуються попитом. Наприклад, *ТОВ «ВЕНТА ЛАБ» – VENTA LAB LLC, ТОВ «АГРОМАТ» – AGROMAT LLC, ТОВ «ВЕСТА ЕЛЕКТРО» – VESTA ELEKTRO LLC; ТОВ «УКРІНСТАЛ» – UKRINSTAL LLC, ТОВ «ІНВЕСТКОМ» – INVESTKOM LLC, ТОВ «ФАВОР» – FAVOR LLC, ТОВ «БАТЕКС» – BATEKS LLC;*

– *Ltd* повністю пишеться як *Limited Trade Development* (дослівний переклад на англійську мову – словосполучення *обмежений торговий розвиток*). Таке розшифрування дуже близьке за змістом, і при неофіційному спілкуванні його можна використовувати як альтернативу *LLC*, але в документаціях використовується рідше. Фірма, в назві якої присутня дана аббревіатура, відповідає за своїми зобов'язаннями лише за майном, що їй належить і не несе відповідальності за зобов'язаннями акціонерів. Якщо все ж рішення було прийнято зупинитись на цьому варіанті, то перша літера повинна прописуватися великою, а перед скороченням додається «Co.» (хоча це не є обов'язковим). У попередньому варіанті цієї приписки немає, так як вона входить в саму аббревіатуру (*C – Company*). Приклад використання: *ТОВ «ПРОФІМАРКЕТ» –*

PROFIMARKET Co.Ltd, ТОВ «АКЛІМА» – AKLIMA Co.Ltd, ТОВ «АМПЕР», – AMPER Co.Ltd, ТОВ «ВІАКОМ» – VIAKOM Co.Ltd;

– *LLP* розшифровується як *Limited Liability Partnerships* (партнерство з обмеженою відповідальністю). Такий варіант використовується рідко і в основному у Великобританії. За власною ініціативою використовувати його не варто, але знати потрібно. Приклад використання: *ТОВ «ІНВЕСТКОМ» – INVESTKOM LLP, ТОВ «ІНВЕСТ» – INVEST LLP, ТОВ «АКВАТОН» – AKVATON LLP;*

– Абревіатура *BAT* (відкрите акціонерне товариство) англійською зазвичай перекладаємо як: *OJSC* (скорочено) або *Open Joint Stock Company*. Іноді можемо зустріти в деяких випадках, що «open» не прописують, а отже маємо *Joint Stock Company*. Окрім зазначених варіантів, існує ще декілька: *JSCo* (*joint stock co.*); *public corporation*; *PLC* (*Public Limited Company*); *open corporation*; *publicly traded company*. Проте з веденням статті 5 закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року замість відкритого та закритого акціонерного товариства запроваджено поняття «публічне акціонерне товариство» (*public joint stock company*) та «приватне акціонерне товариство» (*private joint stock company*) [23]; протягом двох років після набуття законом чинності (до 30 квітня 2011 року) відкриті акціонерні товариства повинні були перереєструватися [67]. Нововведені форми «публічне акціонерне товариство» та «приватне акціонерне товариство» мають скорочену форму *ПАТ* та *ПрАТ* відповідно, що англійською можемо перекласти як *PJST* та *PRJST*.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можемо стверджувати про переклад ОПФ компаній таким чином:

1) при перекладі англійською з української мови маємо наступне: *АТ – AT/JSC* (*Joint Stock Company*), *ТОВ – TOV/LLC* (*Limited Liability Company*), *ПАТ – PAT/PJSC* (*Public Joint Stock Company*), *ПрАТ – PRAT/PRJSC* (*Private Joint Stock Company*), *ТДВ – TDV/SLC* (*Supplementary Liability Company*);

2) у перекладі ОПФ зарубіжних компаній загалом можемо залишити їх без змін або ж транскодувати, наприклад: *Ltd.* – *Лтд./ Ел Ті Ді*, *LLC* – *ЛЛС/Ел Ел Сі*, *SA* – *СА/Ес Ей*, *S.p.A.* – *С.п.А./ Ес Пі Ей*.

Для перекладу «ПП» краще використовувати *Sole proprietorship* або *Individual Entrepreneur*. Усталена аббревіатура або скорочення в англійській мові для даної форми відсутня. Що стосується місця написання ОПФ, то оскільки все-таки за кордоном найбільш поширеною практикою є написання організаційно-правової форми після найменування, то наш варіант англійською мовою – *Robitnyk TOV*. Щодо використання коми установлених правил немає, тому це залишається на власний розсуд перекладача.

Щодо перекладу саме назв компаній, то зазвичай необхідно лише керуватися основним правилом, яке полягає в тому, що їх потрібно не перекладати, а транслітерувати. Тільки коли в назві багато загальних слів, то тоді воно перекладається.

Переклад назв організацій ставить в глухий кут багатьох перекладачів, проте, знаючи ці правила, можна зробити професійний переклад з урахуванням таких нюансів:

1. При перекладі назви організації англійською доцільніше зробити транслітерацію, як і при перекладі на російську. Проте зазвичай в юридичних документах назви іноземних компаній при підписанні угод не перекладають, а залишають написання латиницею як у мові оригіналу.

2. Прикметник, який входить до складу найменування та утворений від назви населеного пункту, буде передаватися як географічна назва англійською: *Горлівський інститут* – *Horlivka Institute...*

3. Назви центрів, організацій, комісій потрібно перевести і передати сенс: *Federal Communications Commission* – *Федеральна комісія зі зв'язку США*.

4. Коли в назві української організації є антропонім, тобто власна назва людини (прізвище, ім'я тощо), то такі найменування перекладати англійською мовою потрібно за допомогою транскрипції. Антропонім буде стояти у вихідній формі: *Воронцовський палац* – *the Vorontsov Palace*.

5. Коли використовується топонім і антропонім в одному назві, то під час перекладу на англійську краще використовувати відповідності, де топонім використовується з прийменником *of* наприкінці або на початку в присвійному відмінку: *Донецький національний університет імені Тараса Шевченка* – *Taras Shevchenko National University Of Donetsk*.

6. Сполучники в назвах транскрибують (*and* – *енд*, *of* – *оф*) і пишуть з маленької літери.

7. Коли в іноземному слові є апостроф, то при перекладі на російську мову такий апостроф зазвичай опускається: *Christ's Hospital* — *Крайстс-Госпітал*.

8. Також можна написати на кирилиці назва компанії, органу інформації, якщо воно повністю складається з літерного скорочення: *CNN* – *Сі-ен-ен*.

9. Коли в назві багато загальних слів, то тоді воно перекладається: *Institute for Supply Management* – *Інститут управління постачанням*.

Переклад назв організацій на англійську або українську чи російську мову завжди викликає труднощі, тому що від цього залежить імідж компанії.

Власник компанії за власних мотивів може виявити бажання мати переклад назви згідно з українськими нормами, а не залишати її такою ж як вона звучить в оригіналі, що також було б юридично коректно, для цього пропонуємо розглянути детальніше можливі варіанти перекладу повних найменувань іноземних юридичних форм на прикладах: *TRI STAR TECHNOLOGY CO., LTD* – *Товариство с обмеженою відповідальністю «ТРИ СТАР ТЕХНОЛОДЖИ»*, *INTER CARS S.A.* – *Акціонерне товариство «ІНТЕР КАРС»*, *NewLife Corporation* – *Корпорація «НьюЛайф»*, *V.A. ALBERTONI SOLE PROPRIETORSHIP* – *ПРИВАТНИЙ ПІДПРИЄМЕЦЬ «В.А. АЛБЕРТОНІ»*, *REM LEZ S.R.L* – *Товариство с обмеженою відповідальністю «РЕМ ЛЕЗ»*, *Wencor LLC* – *Компанія с обмеженою відповідальністю «Венкор»*, *CSN Carl Schreiber GmbH* – *Компанія с обмеженою відповідальністю «Сі-Ес-Ен Карл Шрайбер»*.

Ще одним пунктом, де виникають труднощі з правильним оформленням, це розташування складових компонентів фактичних та юридичних адрес та їх

переклад на іноземну мову чи зворотно. Тож розглянемо особливості їх перекладу та оформлення детальніше.

Американські та британські адреси зазвичай складаються за наступними правилами:

1. Номер будинку, найменування вулиці, номер квартири.
2. Назва міста (та штату, якщо об'єкт знаходиться у США, області – якщо в Україні).
3. Поштовий індекс (у США zip code; він може мати буквено-цифровий вигляд, в Україні він має вигляд п'ятизначного цифрового коду).

4. Назва країни.

Деякі слова, а саме різні типи вулиць можуть мати скорочену форму: *Street* – *St*, *Avenue* – *Ave*, *Drive* – *dr*, *lane* – *ln*, *boulevard* – *blvd*.

Приклад оформлення адреси в англійській мові:

42 Heroiv Pratsi St., Bakhmut, Donetsk Oblast, 84500, Ukraine

Назви вулиць та міст ми пишемо англійськими літерами (латиницею), тобто транслітеруємо, але ні в якому разі не перекладаємо англійською мовою. Тобто вулиця *Оборони* – це не *Defense street*, проспект *Перемоги* – не *Victory Avenue*, а бульвар *Металургів* – не *Boulevard of Metallurgists*. Якщо перекладати назви вулиць та міст таким чином, є велика ймовірність, що реципієнт може просто не знайти таких вулиць на карті, так як їх взагалі не існує. Щоб вірно вказати назву вулиці або міста, потрібно опанувати прийомом транслітерації:

- вул. *Оборони* – *Oboroby St*;
- проспект *Перемоги* – *Peremohy Prosp.*;
- бул. *Металургів* – *Metalurgiv Blvd*;
- м. *Бахмут* – ~~town~~ *Bakhmut* (слово «місто» у перекладі ми опускаємо);
- м. *Київ* – *Kyiv*, а не *Kiev* (при перекладі з української існує лише один вірний варіант згідно з норм транслітерації – *Kyiv*; переклад столиці України, як *Kiev* також існує, проте цей варіант можна вважати коректним при перекладі з російської мови).

Номер будинку або квартири позначаємо абревіатурами або словами: *bud.* – будинок, *kv.* – квартира. Якщо номер будинку має літеру (*a, б, в*), то потрібно позначати саме літеру мовою оригіналу, а не з алфавіту мови перекладу.

При перекладі адміністративно-територіального устрою України регіонального рівня можемо зазначати як *Region*, так і *Oblast* У практиці українських перекладачів здобули популярність обидва варіанти, проте ми вважаємо доцільніше використовувати саме останній, оскільки він зберігає автентичність українського адміністративно-територіального устрою, так само як у США існують штати, а у Німеччині землі, а не регіони. Тобто *Donetsk Oblast, Odesa Oblast, Vinnytsia Oblast, Kharkiv Oblast*.

Порядок і форма запису поштової адреси організації мають відповідати Правилам надання послуг поштового зв'язку, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 5 березня 2009 року № 270, тобто оформлення адреси згідно з українськими нормами повинно мати наступний вигляд [36]:

1. Найменування вулиці (проспекту, бульвару, провулку), номер будинку, квартири.
2. Найменування населеного пункту, району, області.
3. Поштовий індекс.
4. Країна.

Наприклад: *вул. Садова, 78-а, м. Бахмут, Донецька обл., 84500, Україна; Tweelingenlaan 142, Апелдорн, 7324 ВР, Нідерланди.*

Треба бути уважним щодо коректного оформлення тексту і що не менш важливо, не переносити правила й норми з однієї мови на іншу. Дуже часто некваліфіковані перекладачі не дотримуються норм, а таке знехтування може призвести до суттєвих проблем, а тому їх важливо знати й компетентно ними володіти.

3.3. Критерії оцінки якості перекладу науково-технічного тексту

Ряд особливостей науково-технічного перекладу сприяв виникненню певних критеріїв для оцінки якості здійсненого перекладу. Вони дозволяють оцінити рівень порушення суті оригінального тексту після виконання перекладу. Оцінка якості перекладу є однією з найскладніших і неоднозначних проблем сучасного перекладознавства. Сьогодні вона хвилює не тільки наукові кола лінгвістів, але й компанії, що надають перекладацькі послуги, самих перекладачів, промислові корпорації, міжнародні організації, а також провідні університети по всьому світу. За останні роки було розроблено досить велику кількість теоретичних підходів до цієї проблеми, а також деяке число практичних систем оцінки якості перекладів. При цьому якість перекладу тексту займає окрему нішу, оскільки зростає кількість розглянутих факторів, значущих для визнання перекладу такого тексту адекватним, а отже, потрібно враховувати більшу кількість критеріїв оцінки якості перекладу.

Якість готового перекладу зумовлюється ступенем смислової близькості перекладу та оригіналу, жанрово-стилістичною приналежності обох текстів, прагматичними факторами, що впливають на вибір варіанта перекладу. Усі ці аспекти носять безпосередньо нормативний характер, визначають стратегію перекладача та критерії оцінки його праці. Важливо підкреслити, що нормативні вимоги до якості перекладу мають сенс лише щодо певного типу текстів і певним умовам перекладацької діяльності.

Так, під якістю перекладу розуміються результати процесу перекладу, які визначаються ступенем його відповідності перекладацькій нормі й характером мимовільних чи свідомих відступів від цієї норми [38, с. 170]. Еквівалентність змісту оригіналу й перекладу виступає як основа їхньої комунікативної рівноцінності. Норма еквівалентності перекладу не є незмінним параметром. Вона позначає необхідність можливо більшої спільності змісту оригінала перекладу, але лише в межах, сумісних з іншими нормативними вимогами, що забезпечують адекватність перекладу. Жанрово-стилістичну норму перекладу можна визначити

як вимоги відповідності перекладу домінантної функції до стилістичних особливостей типу тексту, до якого належить переклад [39, с. 186].

Для оцінки якості науково-технічного перекладу фахівці вдаються до використання таких критеріїв:

1. Точність:

- перекладач обов'язково повинен зберігати зміст вихідного тексту;
- не допускається наявність в остаточному тексті неперекладених слів, аббревіатур, а також пропуски;

2. Термінологія:

- упродовж усього тексту має бути витримано термінологічна одноманітність;
- невикористання глосарія, заздалегідь затвердженого замовником перекладу.

3. Повинні бути також дотримані чинні мовні норми:

- в остаточному тексті перекладу не допускається наявність жодних граматичних помилок, недоліків в узгодженні часу або синтаксисі;
- правильний порядок використання слів повинен бути обов'язково забезпечений;
- за жодних умов не допускаються друкарські помилки й орфографічні помилки, а також порушення передбачених лексичних норм.

4. Стилль:

- при здійсненні науково-технічного перекладу виконавець не повинен порушувати єдність використаного автором стилю;
- тематичний стиль повинен бути адекватним галузі використання перекладу;
- цільовий текст не має містити невиправданих повторів, слів-паразитів, а текст повинен легко сприйматися читачем;
- повинна бути збережена синтаксична конструкція оригіналу.

При здійсненні науково-технічного перекладу особлива увага повинна приділятися недопущенню смислових помилок, коли виконавцю не вдалося

адекватно передати зміст вихідного тексту, адже смислові помилки є найсерйознішими. Вони можуть стати причиною небажаних наслідків. Ось чому науково-технічний перекладач повинен абсолютно точно розуміти оригінальну інформацію.

Збереження логіки викладеного тексту при цьому є обов'язковою умовою, щоб клієнтові був максимально зрозумілим переклад і не викликав жодних непорозумінь. У такому випадку стилістичні й орфографічні помилки становлять собою найменшу небезпеку.

Основними критеріями оцінки якості письмового науково-технічного перекладу є такі: забезпечення його вірності (відсутність порушень сенсу тексту); забезпечення ясності (однозначність розуміння одиниць перекладу); забезпечення розуміння (доступність розуміння тексту перекладу цільовою аудиторією); літературний стиль перекладу (головне завдання – передати гарною українською літературною мовою зміст оригіналу); наукова коректність (переклад повинен виконуватися в рамках сформованої термінології з певної теми); термінологічна єдність (одному слову в початковій мові відповідає один переклад терміна протягом усього тексту).

Нейтральний стиль викладу передбачає відмову від образних та емоційно забарвлених мовних засобів, а також йому притаманні певні лексичні і синтаксичні обмеження. При описі дій щодо технічних засобів слід уникати антропоморфних виразів особових конструкцій, в яких дія приписується цим засобам: наприклад, *програма вираховує результат*.

Оформлення перекладного тексту повинно відповідати оформленню вихідного тексту. При перекладі на українською мовою потрібно враховувати, зокрема, такі особливості:

1) символи, одиниці виміру, числові значення в формулах, формули, рівняння, математичні та умовні позначення, що також часто використовуються в науково-технічних текстах відтворюються в перекладному тексті в тій формі, як це прийнято в мові перекладу;

2) ініціальні скорочення слів перекладаються;

3) діаметри труб, зазначені в неметричних одиницях (в дюймах) необхідно перерахувати в сантиметрах;

4) при перерахунку неметричних мір, що застосовуються в США і Великобританії, слід пам'ятати, що у багатьох випадків значення деяких величин, що позначаються одним і тим самим терміном в цих країнах, не збігаються;

5) умовна позначка назв іноземних грошових одиниць (\$, £ тощо) стоїть в вихідному тексті перед числом, а в перекладі українською мовою рекомендується замінювати словами «доларів США», «ф. ст.» тощо і ставити після числа відповідно до норм української мови;

6) римські цифри у перекладі рекомендовано замінювати арабськими, якщо вони не застосовуються для нумерації розділів тексту і якщо така заміна чи не суперечить традиції вживання римських цифр в деяких мовах;

7) слід також враховувати особливості вживання деяких математичних знаків, наприклад при розбивці многозначних чисел. Особливої уваги при перекладі українською потребують імена і назви, оскільки відіграють важливу роль відмежування одних індивідуальних предметів від інших;

8) в оформленні технічної документації з урахуванням кореспонденції перекладач повинен бути уважним щодо перекладу назв професій, посад, вчених звань, титулів тощо; наприклад: *Lord Townsend* – лорд Таунсенд, *Dr. Langlois* – д-р Ланглуа, *Mr. Hans Alberts* – пан Ганс Албертс;

9) у зв'язку з тим, що науково-технічні тексти насичені аббревіатурами й скороченнями, необхідно уважно ставитися до вибору правильного відповідника, щоб забезпечити точність перекладу.

Спираючись на власний досвід перекладу, проаналізований матеріал та з огляду на деякі можливі нееквівалентні відповідності в перекладі, ми виділили ряд критеріїв до тексту перекладу, який представлений в магістерській роботі. Найбільш важливими з них вважаємо такі: забезпечення вірності, ясності та дохідливості; забезпечення цілісності (повноти) і наукової коректності; дотримання термінологічної єдності; коректне оформлення списків, таблиць,

зображень, посилань і джерел, символів, одиниць виміру, формул і математичних рівнянь, аббревіатур і скорочень.

У процесі попереднього перекладацького аналізу тексту ми обирали способи перекладу, які допомогли б уникнути таких помилок перекладу, як: втрата смислового зв'язку через невірну конструкцію речення; засмічення тексту «зайвими» словами, що не несуть смислового навантаження; нанизування однакових форм; повторне використання одного і того ж слова в одному абзаці або реченні; неправильне використання однини чи множини. Таким чином, сформована нами стратегія перекладу спрямована на те, щоб урахувати вище означені критерії до тексту перекладу і не допустити порушення норм оригіналу, які б ускладнили розуміння викладеного матеріалу.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі нами була загострена увага на необхідності побудування алгоритму дій перекладача при виконанні перекладу, на який він повинен орієнтуватись. Такий алгоритм повинен бути зосереджений на практичний результат і містити в собі лише найнеобхідніші етапи перекладацької діяльності. На нашу думку, алгоритм виконання письмового перекладу текстів науково-технічної спрямованості, повинен містити у собі наступні пункти:

1. Ознайомлення з початковим текстом.
2. Верстка оригіналу.
3. Чорновий переклад.
4. Редагування чорнового перекладу.
5. Перевірка перекладу на його якість.
6. Вичитування готового перекладу.
7. Верстка перекладу.

Також аналіз характеру труднощів перекладу і застосованих нами трансформацій дозволив сформулювати стратегію роботи в галузі науково-технічного перекладу, яка полягає в таких складових:

1. Виконувати попередній перекладацький аналіз тексту.
2. Аналізувати термінологію та укласти термінологічний глосарій.
3. Розширювати (уточнювати) фонові знання в галузі тематики тексту, що перекладається.
4. Обирати способи перекладу термінів, термінологічних словосполучень і граматичних конструкцій, спираючись на контекст і рекомендації авторитетних джерел.
5. Забезпечувати повноцінний переклад, обираючи стилістично адекватні відповідники.

Загалом стратегію можна визначити як певний інструментарій, який полегшує виконання перекладацького завдання.

Для компетентного виконання й оформлення перекладу необхідно, окрім врахування лексико-семантичних особливостей текстів, бути ознайомленим з граматичними, орфографічними, пунктуаційними правилами обох мов, що, до речі, мають суттєві відмінності між собою. В обох досліджуваних нами мовах існують конкретні норми та правила, що поширюються на вживання і написання дат, числівників, великих і малих літер, слів разом або ж окремо, географічних назв, складноскорочених слів; побудову скорочень, вживання лапок, оформлення переліків, таблиць і рисунків.

Існує така тактика в межах стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу при перекладі з англійської українською, яку можна назвати тактикою коректного оформлення інформації. При аналізі існуючого матеріалу ця тактика була реалізована за допомогою таких трансформацій, як заміни, додавання, пропущення й перестановки. Треба бути уважним щодо коректного оформлення тексту і, що не менш важливо, не переносити правила й норми з однієї мови на іншу. Некваліфіковані перекладачі часто не дотримуються норм, а таке знехтування може призвести до суттєвих проблем, тому необхідно приділяти увагу знанням усталених відповідників та нормативних традицій оформлення перекладу.

Для оцінки якості науково-технічного перекладу фахівці вдаються до використання таких критеріїв, як точність, термінологічна одноманітність, дотримання мовних норм і стилю. Відповідно, сформована нами стратегія перекладу спрямована на те, щоб врахувати вищезначені критерії до якості тексту перекладу і не допустити порушення норм оригіналу, які б ускладнили розуміння викладеного матеріалу.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження та викладення змісту наукової праці можна зробити висновок, що сформульована на початку мета роботи була досягнута. Ми змогли виявити функціонально-лінгвістичні проблеми перекладу текстів науково-технічного дискурсу та запропонували шляхи їх вирішення. Було з'ясовано, що, перебуваючи на етапі прискореного науково-технічного прогресу, переклад наукових текстів як вид перекладацької діяльності займає роль провідника у світ науки без меж, тим самим посідаючи важливе місце в процесі розвитку всесвітньої наукової діяльності та потребуючи уваги до проблем, норм і рішень. Переклад науково-технічної літератури є невід'ємною частиною наукового прогресу та міжнародного обміну галузевою інформацією, а тому з'ясування й розуміння його особливостей необхідні для кожного перекладача таких текстів.

Ми визначили, що основними рисами наукового стилю є ясність викладу й визначень за майже повної відсутності елементів експресивної виразності, які надають мові емоційної насиченості. Наукова література містить метафори та передбачає метафоричні й метонімічні трансформації в перекладі, але такі елементи є термінологічно зумовленими й позбавленими експресії стилістичних фігур. Головними вимогами, яким повинен відповідати науково-технічний переклад є точність (усі положення, які зазначені в оригіналі, повинні бути передані в перекладі), стислість та ясність (лаконічність перекладу не повинна заважати викладу лексики, розумінню змісту).

У процесі опису дослідження також було зазначено, що науково-технічний текст характеризується наявністю великої кількості акронімів, скорочень і аббревіатур, які також перекладаються відповідно до визначених способів, наприклад, еквівалентом, транскрипцією і транслітерацією, описовим перекладом або ж запозиченням. Переклад повинен правильно передавати зміст оригінального документу у формі, за можливості близькій до форми оригіналу без втрати змісту, смислу, інформаційної насиченості.

Відхилення від тексту оригіналу можливі тільки в разі особливих обставин, пов'язаних з особливостями української мови або ж вимогами стилю. Слід мати добрі знання в тій галузі науки і техніки, в якій фахівець працює. Це забезпечує спроможність досягти розуміння змісту понять, виражених термінами, і влучно, чітко й правильно відтворити всі нюанси смислу цільовою мовою. Визначення норми процесу перекладу для кожного виду перекладу потребує урахування до уваги смислових, жанрово-стилістичних, прагматичних і соціально-конвенційних чинників.

У ході дослідження були виявлені та проаналізовані основні способи науково-технічного перекладу, а саме: запозичення, калькування, дослівний переклад, граматична заміна, модуляція, експлікація. Також варто наголосити на необхідності поєднання наведених способів перекладу у процесі перекладу. Причому при перекладі науково-технічної літератури значна частина перекладацьких трансформацій охоплюють перестановки й заміни, рідше пропущення й додавання (доповнення).

У магістерській роботі за результатами проведеного дослідження було:

- висвітлено характерні риси текстів науково-технічного дискурсу;
- обґрунтовано специфіку науково-технічного дискурсу та перекладу;
- виявлено причини виникнення лінгвістичних проблем перекладу;
- розглянуто основні тенденції, форми й методи перекладу науково-технічних текстів;
- проаналізовано мовленнєві особливості науково-технічних текстів;
- схарактеризовано комунікативно-прагматичні особливості текстів науково-технічного змісту;
- виявлено проблеми, що виникають у процесі перекладу, й сформульовано прийоми їх подолання;
- сформульовано й запропоновано алгоритм дій при виконанні письмового перекладу текстів наукового стилю.

Варто наголосити, що, володіючи різнобічними і спеціальними знаннями, перекладач може досягти повноцінного перекладу, повністю передати зміст

перекладного у відповідній оригіналу формі, не порушуючи при цьому норм мови, на яку виконується переклад.

Перспективою вважаємо дослідження особливостей машинного перекладу науково-технічних текстів для визначення спроможності комп'ютерного перекладача забезпечити міжмовну еквівалентність, зокрема з урахуванням рекомендацій щодо локалізації програмного забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алимов В. В. Интерференция в переводе: на материале профессионально ориентированной межкультурной коммуникации и перевода в сфере профессиональной коммуникации: монография. Москва: УРСС КомКнига, 2005. 232 с.
2. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык: учебник для вузов. 13-е изд., стер. Москва: Флинта, 2016. 384 с.
3. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику. Москва: Едіторіал УРСС, 2001. 360 с.
4. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Москва: Международные отношения, 1975. 239 с.
5. Борисова Л. И. Лексические закономерности научно-технического перевода. Москва: НВИ, 1988. 120 с.
6. Борисова Л. И. Лексические особенности научно-технического перевода. Москва: Тезаурус, 2005. 215 с.
7. Борисова Л. И. Лексические трудности перевода научно-технической литературы с английского языка на русский: методическое пособие / под ред. В. Н. Комиссарова. Москва: Всесоюзный Центр Переводов, 1997. 135 с.
8. Ботвина Н. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови: навч. посібник. Київ: Артєк, 1999. 264 с.
9. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие. Новое в лингвистике. Москва, Вып. 6, 1972. С. 25–60.
10. Вайнрайх У. Языковые контакты: состояние и проблемы исследования / пер. с англ. и коммент. Ю. А. Жлуктенко; вступит. ст. В. Н. Ярцевой. Киев: Выща школа, 1979. 264 с.
11. Вейзе А. А., Киреев Н. Б., Мирончиков И. К. Перевод технической литературы с английского языка на русский. Минск: Аверсэв, 1997. 112 с.
12. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Изд-во института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.

13. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии. *Труды Моск. ин-та истории, философии и литературы*. Москва, 1939. Т. 5. С. 3–54.
14. Гарбовский Н. К. Теория перевода. Москва: Изд-во МГУ, 2004. 544 с.
15. Гургула О. Б., Мельник В. Д. Тексти науково-технічного стилю у перекладацькому аспекті. *Молодий вчений*. № 3 (43), березень, 2017 р. С. 310–314.
16. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ: Вид. дім КМ Academia, 2000. 218 с.
17. Даниленко В. П. О месте научной терминологии в системе языка. *Вопросы языкознания*. 1976. № 4. С. 64–71.
18. Деркач Л. М. Актуальні проблеми науково-технічного перекладу: колективна монографія / ред. колегія: Л. М. Деркач [та ін.]. Дніпропетровськ: НГУ (Нац. гірничий ун-т.), 2007. 256 с.
19. Дубенко О. Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов. Вид. 2-е перероб. і допов. Вінниця: Нова Книга, 2011. 328 с.
20. Жлуктенко Ю. А. Лингвистические аспекты двуязычия: монография. Киев: Изд-во Киевского ун-та, 1974. 174 с.
21. Жогіна І. В. Українська мова. Науковий стиль мовлення: посіб. для студентів-іноземців економічних спеціальностей. Київ: НАУ, 2013. 144 с.
22. Зайцев О. Б. Деякі особливості прагматичної адаптації перекладу англійського наукового тексту на російську мову. *Вісник ОДУ*. 2001. С. 9–21.
23. Закон № 514-VI от 17.09.2008. Про акціонерні товариства (укр.). URL: search.ligazakon.ua (дата звернення: 20.08.2020).
24. Законодавство України. Про затвердження правил надання поштового зв'язку. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2020).
25. Зарівна О. Т. Основні способи та прийоми перекладу науково-технічних текстів у вищих навчальних закладах. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. Чернігів, 2011. С. 97–100.

26. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою). Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 1989. 215 с.
27. Казакова Т. А. Практические основы перевода. СПб.: Изд-во Союз, 2000. 320 с.
28. Кальниченко О. А., Рабинович Е. Х., Кучер Г. М. Англо-український науково-технічний переклад (автомобільна галузь): навч. посіб. для ВНЗ / нар. укр. акад. [каф. теорії та практики пер.]. Харків: Вид-во НУА, 2016. 116 с.
29. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2. Вінниця: Нова Книга, 2001. 304 с.
30. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 1. Вінниця: Нова Книга, 2001. 272 с.
31. Карабан В. І. Переклад англійської науково-технічної літератури. Вінниця: Нова Книга, 2004. 574 с.
32. Кауфман С. И. Некоторые особенности стиля американской технической литературы. Москва: Междунар. отнош., 1960. 128 с.
33. Кияк Т. Р. Науково-технічний переклад (теоретичні та практичні аспекти). Київ: Київський університет, 1992. 458 с.
34. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник. Київ: Київський університет, 2008. 543 с.
35. Климзо Б. Н. О переводе периодической научно-технической литературы с английского языка на русский. *Тетради переводчика*: научно-теоретический сборник. № 13. / под ред. Л. Бархударова. Москва, 1976. С. 75–85.
36. Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад: навч. посібник. Тернопіль: Видавництво Карп'юка, 2001. 284 с.
37. Ковылина Л. Н. Синтаксическая интерференция и способы её изучения. Алма-Ата, 1981. 226 с.
38. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода. Москва: Высшая школа, 1980. 176 с.

39. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода. Москва: Междунар. отношения, 2007. 201 с.
40. Комиссаров В. Н. Лингвистическое переводоведение в России. Москва: ЭТС, 2002. 184 с.
41. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода. Проблемы переводоведения в освещении зарубежных ученых. Москва: Междунар. отношения, 1999. 285 с.
42. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.
43. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов. Київ: Наукова думка, 2003. 285 с.
44. Костенко Г. Структурно-семантичні та функціонально-стилістичні характеристики англійського науково-технічного тексту. *Тиждень науки: тези доповідей науково-практичної конференції. 18-19 квітня, 2016* / редкол.: за ред Ю. М. Внукова. Запоріжжя, 2016. С. 63–64.
45. Котелова Н. З. К вопросу о специфике термина. *Лингвистические проблемы научно-технической терминологии*. Москва: Наука, 1970. 168 с.
46. Кочерган М. П. До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації. *Проблеми зіставної семантики: зб. статей за доповідями Міжнародної наукової конференції з проблем зіставної семантики 23-25 вересня 1999 р.* / за ред. М. П. Кочергана. Київ, 1999. С. 42–45.
47. Курс лекцій. Луганськ, 2010.
URL: http://infolibrary.com/content/2183_Lekciya_Leksichni_transformacii_pri_perekladi (дата звернення: 20.10.2020).
48. Лабінська Б. І. Значення структурно-семантичних модифікацій у сучасній фразеологічній науці. *Гуманітарний вісник. Сер. Іноземна філологія: зб. наук. пр. Число 10: Т 2*. Черкаси: ЧДТУ, 2006. С. 313–316.
49. Левченко О. Науковий стиль: культура мовлення: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. 204 с.

50. Миньяр-Белоручев Р. К. Методический словарь. Толковый словарь терминов методики обучения языкам. Москва: Изд-во Мос. гос. ин-та им. Е. Р. Дашковой (МГИ), 1996. 144 с.

51. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови. Харків: Основа, 1993. 256 с.

52. Непийвода Н. Мова української наукової технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект): автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 1997. 40 с.

53. Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология. Москва: СИН-ТЕГ, 2007. 688 с.

54. Нойберт А. Перевод и лингвистика. Москва: Наука, 1973. 457 с.

55. Нойберт А. Прагматические аспекты перевода. Вопр. теории перевода в зарубежной лингвистике. Москва: Международ. отношения, 1978. 428 с.

56. Онушканич І. В. Закономірності перекладу науково-технічної літератури Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Філологічна. Київ, 2013. С. 258-260. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_38_80 (дата звернення: 18.09.2020).

57. Паршина Т. В. О теории технического перевода. *Актуальные вопросы филологических наук*: материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Казань, октябрь 2016 г.). Казань: Бук, 2016. С. 66–72. URL: <https://moluch.ru/conf/phil/archive/232/10815/> (дата звернення: 26.04.2020).

58. Пронина Р. Ф. Перевод английской научно-технической литературы. Москва: Высшая школа, 1986. 176 с.

59. Пронина Р. Ф. Пособие по переводу английской научно-технической литературы. Москва: Высшая школа, 2005. 484 с.

60. Прохоров Ю. Е. Действительность. Текст. Дискурс. Москва: Флинта; Наука, 2006. 157 с.

61. Пумпянский А. Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. 2-е изд., доп. Москва: Наука, 1981. 343 с.

62. Пумпянский А. Л. Чтение и перевод английской научно-технической литературы. Москва: Высшая школа, 1961. 315 с.
63. Райс К. Классификация текстов и методы перевода. *Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике*. Москва, 1978. С. 202–228.
64. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология? *Вопросы терминологии*. Москва, 1961. С. 49–51.
65. Рецкер Я. И. Стилистико-грамматическое значение абсолютных конструкций в современном английском языке. Москва: Высшая школа, 1953. 262 с.
66. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Москва: Международ. отношения, 1974. 215 с.
67. Роз'яснення № 8 від 14.07.2009. Щодо порядку застосування окремих положень розділу XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про акціонерні товариства» у зв'язку з набранням ним чинності (укр.). URL: search.ligazakon.ua (дата звернення: 20.08.2020).
68. Рубцова М. Г. Чтение и перевод научной и технической литературы: лексико-грамматический справочник. Москва: АСТ: Астрель, 2006. 382 с.
69. Рябоконт Я. Комунікативно-прагматичні особливості науково-технічного перекладу. Людина в мовному просторі: історична спадщина, проблеми, перспективи розвитку: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції: збірник тез і статей / упоряд. В. В. Богдан, Б. А. Салюк, А. М. Сердюк. Бердянськ: БДПУ, 2020. С. 349–353.
70. Рябоконт Я. Лінгвістичні проблеми перекладу науково-технічних текстів на матеріалі англійської та української мов. Вісник студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов: збірник наукових праць: У 2 т. Бахмут: ГІМ, 2020. Т. 1. Мовознавство. С. 189–192.
71. Рябоконт Я. В. Лінгвостилістичні особливості перекладу металургійної термінології з англійської мови українською. Вісник студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі

різнорівневих систем». Вип. 5. Бахмут: Вид-во ГІІМ ДВНЗ ДДПУ, 2019. С. 174–177.

72. Рябокони Я. В. Особливості моделювання перекладу в науково-технічному дискурсі. Вісник студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем». Вип. 6. Бахмут: Вид-во ГІІМ ДВНЗ ДДПУ, 2020. С. 228–231.

73. Сдобников В. В., Петрова О. В. Теория перевода. Москва: АСТ Восток-Запад, 2007. 451 с.

74. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля, 2008. 62 с.

75. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю / НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ, 2016, 627 с.

76. Стегалюк В. А. Особливості перекладу українською мовою професійної термінології текстів науково-технічного спрямування. *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві*. 2014. Вип. 5(10). С. 216–225. URL: http://sbornik.college.ks.ua/downloads/sbornik5_10/pdf/25.pdf/ (дата звернення: 20.04.2020).

77. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація. Київ: НАДУ, 2008. 184 с.

78. Сухенко К. Лексичні проблеми перекладу. Київ: Вид-во Київ. ун-ту, 1972. 213 с.

79. Тихонов А. А. Английский язык. Теория и практика перевода. Москва: ТК Велби, 2005. 120 с.

80. Ткачова Л. Б. Перевод английской научно-технической литературы. Омск: Омский гос. техн. ун-т, 2003. 139 с.

81. Федоров А. В. Введение в теорию перевода (лингвистические проблемы). Москва: Высшая школа, 1983. 325 с.

82. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы). Москва: Высшая школа, 1983. 303 с.

83. Халеева И. И. Актуальные проблемы межкультурной коммуникации: Москва: Наука, 1999. 444 с.

84. Хауген Э. Языковой контакт. *Новое в лингвистике*. Москва: Международ. отношения, 1972. С. 62–98.

85. Чернов Г. В. Основы письменного перевода. Москва: Высшая школа, 1987. 189 с.

86. Черноватий Л. М. Переклад англomовної економічної літератури. Економіка США. Нав. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., виправ. та доповн. / Л. М. Черноватий та інші. Вінниця: Нова Книга, 2010. 272 с.

87. Черноватий Л. М., Ганічева Т. В., Зінукова Н. В., Демченко Д. І., Малеева Т. Є. Переклад текстів міжнародних англomовних угод українською мовою: Три базові угоди у галузі прав людини : книга для викладача. Вінниця: Нова Книга, 2017. 184 с.

88. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Омелянчук О. О. Переклад англomовної технічної літератури. Електричне та електронне побутове устаткування. Офісне устаткування. Комунікаційне устаткування. Виробництво та обробка металу / За ред. Л. М. Черноватого і В. І. Карабана. Вінниця: Нова Книга, 2006. 296 с.

89. Черноватий Л. М., Карабан В. І. Практична граматики англійської мови з вправами. Вінниця: Нова Книга, 2005. (Dictum Factum): Practical Grammar of English with Exercises. 468 с.

90. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Іванко Ю. П., Ліпко І. П. Переклад англomовної юридичної літератури: навч. посібник. Вид. 4-те, випр. і доповн. Вінниця: Нова Книга, 2016. 280 с.

91. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Ребрій О. В., Ліпко І. П., Ярощук І. П. Переклад англomовної громадсько-політичної літератури. Система державного управління США / За ред. Л. М. Черноватого і В. І. Карабана. Вінниця: Нова Книга, 2006. 400 с.

92. Черноватий Л. М., Лук'янова Т. Г., Вороніна К. В., Котляров Д. М., Ковальчук Н. М.; Переклад англomовних текстів у сфері медичної допомоги. Ч. 2.

Опіки і вплив радіоактивного опромінення, обмороження та гіпотермія, дихальна недостатність, черепно-мозкові травми, термінове хірургічне втручання, екстрені терапевтичні випадки, отруєння: навч. посіб. для студ. ВЗО. Вінниця: Нова Книга, 2019. 320 с.

93. Черноватий Л. М., Ребрій О. В., Кальниченко О. А., Лукьянова Т. Г. Переклад англомовних текстів у галузі природничих наук: алгебра, геометрія, фізика, хімія: навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2017. 240 с.

94. Шаблій О. А. Міжмовна інтерференція як психолінгвістична універсалія. *Мовні та концептуальні картини світу*: зб. наук. пр. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 11. Кн. 1. С. 371–375.

95. Шаповалова А. Ф. Электронный учебно-методический комплекс по учебной дисциплине «Теория перевода» для специальности «Современные иностранные языки (перевод)». URL: https://fsc.bsu.by/wp-content/uploads/2015/12/teoriya_perevoda_.pdf (дата звернення: 17.03.2020).

96. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика. Москва: Воениздат, 1973. 125 с.

97. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 1988. 215 с.

98. Шелестова О. В. Способы предупреждения и преодоления интерференции при изучении неродственных языков (на примере английского и арабского языков). *Казанский педагогический журнал*. 2008. № 5. С. 14–20.

99. Шутова Н. М., Перевод и лингвистика текста. URL: http://www.englishtesthelper.ru/3/Shutova_perevod_i_lingvistika_teksta.pdf (дата звернення: 10.06.2020).

100. Adobe Illustrator. URL: www.adobe.com/ua/products/ (дата звернення: 11.09.2020).

101. Adobe Photoshop. URL: <https://www.adobe.com/ua/products/photoshop> (дата звернення: 11.09.2020).

102. Cambridge Dictionary. Online dictionary from Cambridge University. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 19.01.2020).

103. E-verifika. URL: <http://e-verifika.com/download-verifika/> (дата звернення: 11.09.2020).
104. Holz-Mänttari J. Interferenz als naturbedingtes Rezeptionsdefezit – ein Beitrag aus translatorischer Sicht. *Interferenz in der Translation: Übersetzungswissenschaftliche Beiträge*. Leipzig: Enzyklopädie, 1989. S. 144–149.
105. Jumpselt R. W. Du Übersetzung naturwissenschaftlicher und technischer Literatur. Berlin, 1961. S. 187–199.
106. Page Maker. URL: adobe-pagemaker.softonic.ru (дата звернення: 19.07.2020).
107. QA Distiller. URL: <http://www.qa-distiller.com/en> (дата звернення: 19.07.2020).
108. Translation Quality Assessment: Linguistic Description versus Social Evaluation. *META*. 2001. Vol. 46, № 2. URL: <http://www3.uji.es/~aferna/EA0921/8-translation-quality.pdf> (дата звернення: 19.07.2020).
109. Wiener N. *Cybernetics of Control and Communication in the Animal and the Machine*. N. Y.; Ldn., 1961. 352 p.
110. Xbench. URL: <http://www.xbench.net/> (дата звернення: 19.07.2020).

Додаток А

Зразок технічних вимог українською мовою

ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ № 2-160-19

на виготовлення і поставку продукції для компанії «МЕА», Франція

Дані технічні вимоги містять вимоги до продукції за розмірами, хімічним складом, маркування, пакування та відвантаження.

Дія технічних вимог поширюється на всі підрозділи заводу, що залучені у виробництві даної продукції.

1. Вимоги до продукції.

1.1. Пруток EN 12164– CuZn42– M-S-RND B.

Пруток тягнутий круглого перерізу з латуні марки CuZn42 стану М, клас точності В, зі знятою внутрішньою напругою, з хімічним складом і вимогами до прокату згідно з EN 12164:

– хімічний склад CuZn42 за табл. 1:

Таблиця 1. Хімічний склад

Основні елементи,%		Домішки, не більше,%							
Cu	Zn	Al	Fe	Ni	Sn	Pb	As	Cd	Інші разом*
57,0-59,0	Зал.	0,05	0,3	0,3	0,3	0,009	0,045- 0,06	0,01	0,2

Примітка*: У суму інших домішок входять Ві, Р, S, Si, Sb, Мн, As

– геометричні параметри, табл. 2:

Таблиця 2. Геометричні параметри, мм

Номер замовлення	Зовнішній діаметр, мм	Допуск на зовнішній діаметр, мм	Довжина, мм	Допуск, мм
19000244	23	+0/-0,052	3000	±10

– прутки поставляються з фаскою з двох сторін.

Вимоги до фаски: довжина фаски не менше 2 мм;

кут фаски $30^\circ \pm 5^\circ$;

на поверхні фаски допускаються незначні нерівності.

- овальність прутків не повинна перевищувати половину поля допуску на діаметр;
- механічні характеристики прутків-стан «М» «як виготовлено» – по EN 12164;
- мікроструктура металу повинна відповідати стандартам (при збільшенні 200) – відповідно до рисунку 1, наданого споживачем;

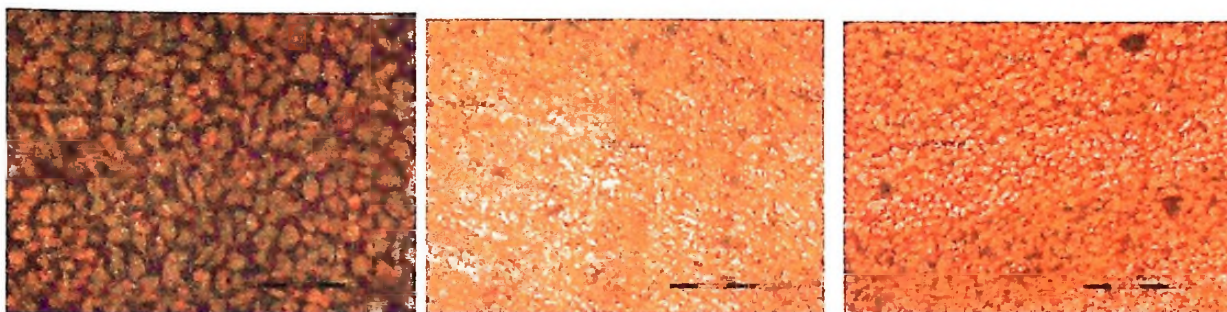

Рис. 1

– поверхня прутків повинна бути чистою, ретельно протертою від слідів технологічного мастила, без тріщин і розшарувань. На поверхні допускаються окремі дрібні дефекти, величина яких не повинна виводити після контрольної зачистки за відхилення по діаметру. Діаметр прутка після зачистки розраховується як середнє однієї або декількох пар вимірювань, проведених під прямими кутами на одному і тому ж поперечному перерізі прутка;

– кривизна прутків не більше 1 мм на 1 м довжини прутка. Загальна кривизна прутка не повинна перевищувати добутку кривизни на 1м в мм на загальну довжину прутка в м.

– прутки поставляються зі знятими внутрішніми напруженнями.

1.2. Пруток пресований CuZn42 круглого перетину стану М з хімічним складом по EN 12165 та вимогами до прокату по EN 12165.

Характеристики продукції:

– хімічний склад CuZn42 по табл. 3:

Таблиця 3. Хімічний склад

Основні елементи, %		Домішки, не більше, %							
Cu	Zn	Al	Fe	Ni	Sn	Pb	As	Cd	Інші разом*
57,0-59,0	Зал.	0,05	0,3	0,3	0,3	0,009	0,045-0,06	0,01	0,2

Примітка*: У суму інших домішок входять Bi, P, S, Si, Sb, Mn, As

– явимоги щодо геометрії наведені в таблиці 4:

Таблиця 4. Геометричні параметри, мм

Номер замовлення	Діаметр	Допуск по діаметру	Довжина	Допуск по довжині
19000244	105	± 1,0	3000	±10

– поверхня прутків повинна бути чистою, без тріщин і розшарувань. На поверхні допускаються окремі дефекти: дрібні вм'ятини, раковини, риски, задири, якщо вони при контрольній зачистці не виводять прутки за граничні відхилення по діаметру;

– прутки поставляються в стані М – по EN 12165 – стан продукції «Як виготовлено» без визначених вимог до механічних властивостей;

– овальність в межах половини поля допуску на діаметр;

– кривизна прутків – не більше 3 мм на 1 м довжини прутка. Загальна кривизна прутка не повинна перевищувати добуток кривизни на 1 м в мм на загальну довжину прутка в м. Місцева кривизна на довжині 400 мм не регламентується.

2. Маркування

Торцівки прутків з одного кінця повинні бути пофарбовані в білий колір.

На торцевій стороні кожного прутка діаметром 105мм повинно бути нанесено тисненням:

– номер замовлення покупця **19000244**.

До кожного пучка-зв'язки прутків має бути прикріплений металевий або паперовий ярлик, на якому має бути зазначено:

– товарний знак або найменування підприємства-виробника;

- позначення сплаву;
- розмір;
- ТТ;
- номер замовлення покупця 19000244;
- номер партії;
- штамп технічного контролю.

На ярлику, який кріпиться до упаковки додатково (крім вище зазначеної інформації) має бути вказана вага брутто і нетто в кілограмах і номер замовлення.

Ярлик повинен бути міцно прикріплений до пакувальної одиниці способом, що забезпечує збереження ярлика в процесі упаковки, транспортування і зберігання.

3. Пакування

Прутки запаковуються в пучки-зв'язки масою не більше 1000 кг. Пучки-зв'язки перев'язуються сталеву пакувальною стрічкою розміром не менше 0,8x30мм щонайменше в 4-х місцях з підкладеним картоном. Торці прутків повинні бути закриті картоном для запобігання висковзуванню прутків з пучка. Зверху прутки упаковуються в плівку поліетиленову. Всередині пучків-зв'язок прутки папером не перекладати.

4. Призначення

Прутки загального призначення.

«ВИКОНАВЕЦЬ»

Начальник ТВ

Розробник

УЗГОДЖЕНО:

Начальник ВЯ

«ЗАМОВНИК»

О. Ю. Кубрак

А. В. Толстобо

І. М. Цокур

Примітка: Дані ТВ є невід'ємною частиною нормативної документації при виконанні даного замовлення і його виконанні виробничим відділом.

Додаток Б

Зразок перекладу технічних вимог з української мови англійською

TECHNICAL REQUIREMENTS No. 2-160-19

for production and supply of Goods

to MEA, France

The Technical Requirements include requirements to the products for dimensions, chemical composition, marking, packing, and shipment.

The Technical Requirements shall apply to all the Plant's divisions participating in production of these Goods.

1. Requirements to products.

1.1. The rod EN 12164– CuZn42– M-S-RND B.

The brass rod of alloy grade CuZn42, drawn, round section, temper M, class accuracy B, with internal voltage removed, with chemical composition and production according to EN 12164:

– the chemical composition of CuZn42 according to Table 1:

Table 1. Chemical composition

The main components,%		Impurities,%, maximum							
Cu	Zn	Al	Fe	Ni	Sn	Pb	As	Cd	Other*
57.0-59.0	Oth.	0.05	0.3	0.3	0.3	0.009	0.045- 0.06	0.01	0.2

Note*: The other impurities include Bi, P, S, Si, Sb, Mn, and As.

– geometrical requirements, according to Table 2:

Table 2. Geometrical parameters, mm

Order number	Outer diameter, mm	Tolerance on the outer diameter, mm	Length, mm	Tolerance
19000244	23	+0/-0.052	3,000	±10

The rods are chamfered on both sides.

Requirements to the chamfer: length not less than 2 mm;

angle of 30° ±5°;

minor irregularities are allowed on the chamfer surface.

– ovality should not exceed half of the tolerance on the diameter of the rod;
 – mechanical properties of the rods temper M - “as manufactured” according to EN 12164;

– the microstructure of the metal must comply with the standards (zoomed out 200) – according to Fig. 1, submitted by the Customer;

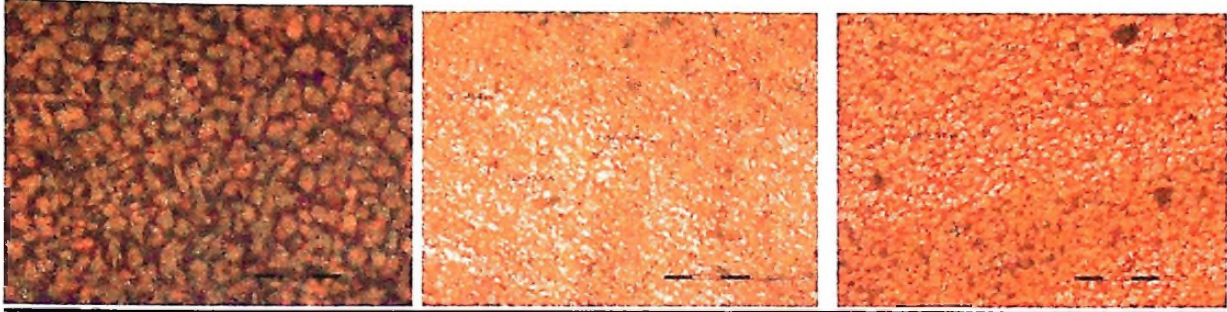

Fig. 1

– the surface of the rods must be clean, thoroughly wiped from traces of technological grease, without cracks and delamination. The surface may contain individual minor defects the extent of which shall not be visible after the control cleaning for deviations in diameter. The diameter of the rod after cleaning is calculated as the average of one or more measurements made at right angles on the same cross-section of the rod;

– the curvature of the rods is not more than 1 mm per 1 m of length. The total curvature of the rod shall not exceed the product of curvature by 1 m in mm by the total length of the rod in m.

– the rods are supplied with internal voltage removed.

1.2. The brass rod of alloy grade CuZn42, extruded, round section, temper M, with chemical composition and production according to EN 12165.

Product characteristics:

– chemical composition CuZn42 according to Table 3:

Table 3. Chemical composition

The main components, %		Impurities,%, maximum							
Cu	Zn	Al	Fe	Ni	Sn	Pb	As	Cd	Other*
57.0-59.0	Oth	0.05	0.3	0.3	0.3	0.009	0.045-0.06	0.01	0.2

Note*: The other impurities includes Bi, P, S, Si ,Sb, Mn, and As.

– geometry requirements, Table 4:

Table 4. Geometrical parameters, mm

Order number	Diameter, Mm	Tolerance on the diameter	Length, mm	Tolerance on the length
19000244	105	± 1.0	3,000	± 10

– the surface of the rods shall be **clean**, without any crack and delamination. The surface may contain some defects such as small scabs, dints, grooves, guide marks or burrs unless they make the rods deviate from the maximum tolerances in diameter during the control cleaning;

– the rods are delivered in temper M, according to EN 12165: the temper of the product “As manufactured” without specific requirements to mechanical properties;

– ovality shall not exceed half of the tolerance on the diameter of the rod;

– the curvature of the rods shall not be more than 3 mm per 1 m of length. The total curvature of the rod shall not exceed the product of curvature by 1 m in mm by the total length of the rod in m. Local curvature over a length of 400 mm is not regulated.

2. Marking

The ends of the rods from one end should be painted white.

At the end of each rod with a diameter of 105 mm should be stamped:

– customer order number 19000244.

A metal or paper label must be attached to each packaged unit of rods, with the following information:

– the trademark or name of the manufacturer;

– alloy grade;

– dimensions;

– Technical Requirements;

– customer order number 19000244;

– lot number;

– Technical Control stamp.

The label that is attached to the package shall also contain (besides the above information), the gross and net weight in kilograms and the order number.

The label must be firmly attached to the packaged unit in a way that ensures the label safety during packaging, transportation, and storage.

3. Packaging

The rods are packed in bundles weighing not more than 1,000 kg. The bundles are tied with steel packaging tape with a size of at least 0.8 x 30 mm in 4 places with a cardboard backing. The ends of the rods shall be covered with cardboard to prevent them from slipping out of the bundle. On the top, the rods shall be packed in polyethylene film. Inside the bundles, the rods are laid without paper.

4. Purpose

Rods of general purpose.

EXECUTOR

Head of Technical Department

Implementator

CUSTOMER

E. Yu. Kubrak

A. V. Tolstobo

AGREED:

Head of Quality Office

I. M. Tsokur

Note: These TRs are an integral part of the regulatory documentation in the execution of this order and its supervision by the Production Department.

Додаток В

Типова частотність використання перекладацьких прийомів

